

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ Μ. ΚΡΟΥΣΙΟΥ (ΤΥΒΙΓΓΗΣ) ΕΚΔΟΣΕΩΝ

II

ΚΥΡΙΑΙ ΠΗΓΑΙ

- Codex Tubingensis Mh 466 t. I—VIII.
- 2) *Martini Crusii* Turcograecia, Basileae, 1584 fol.
» » Germanograecia » » »
» » Οὐράνιον Πολίτευμα: Tubingae, 1578 et
1588 4°.
» » Ἔργα ἐν οἰκείᾳ θέσει.
- 1) *Acta-Scripta* Theologorum Wirtembergentium et
Patri C/poleos D. Hieremiae... Wir-
tembergae, 1584 fol.
- Gerlach St.* Türk Tagebuch. Franckfurth a Mayn,
1674, fol.
- Legrand E.* Notice Biographique sur I. et Th.
Zygomalas, Paris, 1889.
- Mystakides* Notes sur M. Crusius, ses oeuvres...
R. E Grecques 1898.
- » Excerpta Crusiana, Jena, 1915.
- Μυστακίδου* Ἔργα ἐν οἰκείᾳ θέσει... σημειούμενα.
- Paulus-Schnurrer* Orationum Academicarum historiam
Lit... Theologicam et Orientalem...
Delechis posthumus, Tubingae, 1828.

Αἱ παρενθέσεις () δηλοῦσιν ἐξηγήσεις.

Αἱ γονιώδεις [] » συμπληρώσεις, διορθώσεις.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

§ 1. Προβαίνων νῦν εἰς ἕτερον μέρος *Βιβλιογραφικῶν Μελετημάτων* ἐπὶ τε τῶν ἐκδόσεων τοῦ φιλέλληνος τῆς Τυβίγγης καθηγητοῦ *Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου* † 1607) καὶ τῶν χειρογράφων αὐτοῦ ¹,

1. Ἐδημοσίευσα τοιαῦτα μετ' ἀνεκδότων ἐν τῷ περυσινῷ τόμῳ τῆς *Θεολογίας* (1929) σ. 198—215.

¹Ἐπίσης ἐν τῇ *Ἐπετηρίδι τῶν Βυζ. Σπουδῶν* τοῦ παρελθόντος ἔτους (1929) σ. 216-233-ὕπὸ τὸν τίτλον «*Βιβλιογραφικὰ Σημειώματα*».

περιορίσα πολὺ τὸν κύκλον αὐτῶν κατ' ἀνάγκην εἰς τὰ κυριώτερα, διότι ἢ ἐπ' αὐτῶν μελέτη καὶ ὁ πρὸς ἐπιδεδομένα καὶ ἀνεκδοτα καὶ ἄλλα σχετικὰ παρολληλισμὸς δέονται χρόνου πολλοῦ καὶ κόπου οὐκ ὀλίγου καὶ δὴ καὶ μελέτης ἐκ νέου οὐ σμικρᾶς καὶ λεπτολόγου, εἰς ἣν ἐνταῦθα ὄν καὶ θέλων ἀκόμη ἀδυνατῶ πλέον ἴν' ἀποδυσθῶ. Στερούμενος βιβλίων πρὸς ἔλεγχον ἢ πρὸς τινα ἀκριβῶσιν ἐστενοχωρήθην εἰς μερικά που σημεῖα, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδὲν ἀμάρτυρον αἰδῶ. Ἐὰν δέ που ὑπ' ἀμφιβολίας τινὸς συνεχόμην, συνεκρατούμην καὶ τὸ πρᾶγμα μετὰ παρησίας τοῖς ἀναγνώσταις ἀνεκοινοῦμην, ὡς εἶθισταί μοι. Οὐχὶ ἐκ τῶν λόγων ἔργα κρίνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων τοὺς λόγους, λέγεται σοφῶς καὶ σαφῶς.

§ 2. Δημοσιεύων ἐν τῇ **Θεολογίᾳ** μελέτην μου ἐπὶ ἀνεκδότου Λόγου τοῦ Ζυγομαλᾶ **Ἰωάννου**, τοῦ ἐν τῇ **Παμμακαρίστῳ** ἐκφωνηθέντος ὑπεσχόμην ἰ ὅτι θὰ ἐπανεέλθω ἐπὶ τῇ ἀνελίξει σημειωμάτων ἐπὶ βιβλίων τοῦ **ἀκουράστου** εἰς τὸ γράφειν καὶ **ἀκορέστου** πρὸς ἐκμάθησιν τελειότεραν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς—τῆς κοινῆς καὶ δημοτικῆς φωνῆς, **ἑλληνορωμαίου** διδασκάλου τῆς Τυβίγγης. Ἐξετάζων π. χ. τὴν ἔκδοσιν τοῦ **Ὀργανίου Πολιτεύματος**, μικρὰν τε καὶ μεγάλην (1578 καὶ 1588) ἐμπίπτω εἰς νεωτέρας ἐπιστολὰς **ἀνεκδότους**, αἵτινε· ἐν οἰκειῷ μέρει καὶ **προσ-παρατίθενται**. Ὁ Κρούσιος **διδάσκων τὴν παλαιὰν ὠδε φωνήν**, ὡς γράφει, καὶ διὰ τὴν νεωτέραν ψυχῇ τε καὶ σώματι ἐνδιαφερόμενος συνάπτει ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν Θεὸς δοτον αὐτοῦ φίλον, τὸν **Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν** καὶ πρὸς τὸν **Συμεῶνα τὸν Καβάσιλαν**, εἰς ὃν καὶ ἐν τῶν εἰς ΚΠολιν ἀποσταλέντων ἕξ ἀντιτύπων, τῆς **Αὐγ. Ὁμολογίας** πρὸς ἐπίδοσιν παραγγέλλει καὶ ἡμιταλλήριον, **«μικρὸν νόμισμα φιλικῶ ἀσπασμοῦ χάριν»** στέλλει ², δι' ὃ ὁ Καβάσιλας ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσει αὐτοῦ μετὰ λεπτότητος παρατηρεῖ παρέλκον ἦν τὸ τοῦ νομίσματος.³ ἦτο δὲ ἡ ἀπάντησις ἐκεῖνη ἢ «περὶ διαλέκτων», ἢ σπουδαιότατη, διότι ὁ Καβάσιλας, συμβουλευὼν τῷ Κρουσίῳ κατέληγεν «αὐτὸς δέ, μίαν καὶ «μόνην μαθῶν, ἦν καὶ ἡμεῖς, ἀπάσας καλῶς εἶση» ⁴.

§ 3. Ὁ Κρούσιος ἅμα μαθῶν ἐκ συστάσεως τοῦ ἕξ Ἰταλίας ἐπα-

1. 1928 σ. 288-289 καὶ 294 ἢ σ. 26, 27 τῶν ἰδιατέρων.

2. Turcograecia, σ. 457. Ἐπιστολὴ τῆς 27 Μαΐου 15, 77.

3. > σ. 460.

4. > σ. 462. Ἐπιστολὴ τῆς 13 Φεβρ. 1578.

νελθόντος ἄλλοτε μαθητοῦ αὐτοῦ **Ἰωάννου τοῦ Μέλανος** 1. τὰ περὶ **ἀρετῆς καὶ λογιότητος τοῦ Καβάσιλα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ὅπως** καὶ εἰς Γερμανίαν ἔλθῃ, ἀλλ' ὅτι ἔνεκα πτωχείας καὶ ἐκ Παταβίου εἰς ΚΠολιν ἐπανῆλθε λυπεῖται ἐπὶ τούτῳ, θλίβεται καὶ πρὸς αὐτὸν γράφει **πρῶτος**: «εἰ δὲ τότε, ὅτε ἐν Παταβίῳ ἔτι ἦτε, σὲ ἦδιν... ἀσμένως ἂν εἰς Γερμανίαν ἦλθες». Θὰ ἐκράτει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐπὶ ἑξάμηνον, ἢ καὶ πλέον «μαθησόμενος ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ συνουσίας τὴν »σήμερον μιζοβάρβαρον Γραικὴν γλῶσσαν ἐπὶ μᾶλλον» καὶ μάλιστα ἐλπίδας αὐτῷ παρεῖχεν «ὅτι ἀναμφιβόλως ἐντεῦθεν, ἐκ Τυβίγγης δηλονοῦν—ἄλλην καὶ βελτίω, πρόνοιάν σου ὁ Θεὸς ἐποιήσαι' ἄν...» Ἄλλὰ νῦν εὐρίσκεται ἐν ΚΠόλει ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ οὐ κακῶς διῆγεν. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, γνωστῆς ἤδη, διακρίνομεν ὅτι ὁ Καβάσιλας κατὰ τὸ 1576 ἦτο ἐν ΚΠόλει 2.

§ 4. Ἀνακαταλέγων τὰ σημειώματά μου ἀπήντησα **δύο** ἔτι ἐπιστολάς τοῦ Κρουσίου πρὸς τὸν Καβάσιλαν **ἀνεκδότους**, τὴν μὲν τῆς 20ῆς Μαΐου τοῦ 1585, τὴν δ' ἑτέραν τῆς 30ῆς Νοεμβρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1586. Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τούτων παραπέμπω τὸν ὑπομονητικὸν ἀναγνώστην τῶν γραμμῶν τούτων, ἵνα μὴ ἐκτείνωμαι. Ἡ **πρώτη** τούτων εἶναι ἀπαντητικὴ εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Καβάσιλα γραφεῖσαν τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους τοῦ 1585³, ἡ δὲ **δευτέρα** ἐπαναληπτικὴ παραπόνων, διότι δὲν ἀξιοῦται ἀπαντήσεων. Ἐν ἀμφοτέραις ὁ καλὸς Κρουσίος ἐρωτᾷ περὶ τοῦ **Φροντιστηρίου** (τοῦ πατριαρχικοῦ), ἦτοι «**τῶν σῶν Διδασκαλείων' πῶς προχωρεῖ**»; Προδήλως ὁ λόγος περὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἧς ἐπὶ Ἰφρεμίου τοῦ Τρανοῦ ἤκμαζεν, ὡς ἄλλοτε ἔγραφα 4.

Ὁ Καβάσιλας κατῆλθεν ἐξ Ἰταλίας εἰς ΚΠολιν καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατὰ Μαῖον τοῦ 1576. Ὁ Γερλάχιος ἀναφέρει ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν (27 Μαΐου) ἐπισκέψατο τὸν πατέρα Ζυγομαλῶν ἐγνώρισε προσελθόντα εἰς τὰ πατριαρχεῖα τὸν Καβάσιλαν (den Mönch Simeon), ὅστις πρὸ 4 ἢ 5 ἡμερῶν ἐκ Παταβίου ἀφίκετο (erst vor 4 ober 5 Tagen zu C)pel angelanget), ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι καὶ quae-

1. Ὅρα : Περὶ τούτου ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι τῆς πρώτης **ἀνεκδότου** ἐπιστολῆς τοῦ Κρουσίου πρὸς τὸν Καβάσιλαν κατωτέρω.

2. Turco-graecia, 457.

3. Ταύτην δὲν ἀνεῦρον ἐγὼ τοῦλάχιστον.

4. Ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι Κόντου (1893) σ. 137 κ. ἑ. Ἐμὰ Germano-graeca, σ. 35, ἐπίσης ὀλίγα ἐν «Ἰ. Ζυγομαλᾶ Ἀνεκδότῳ Λόγῳ» Θεολογίας, 1928.

stiones Theologicas αὐτῷ πρὸς ἀπάντησιν ἔδωκε, καὶ ἀσθενοῦντα ἄλλοτε (1577, Ἰουλίῳ) ἐπεσκέψατο ¹.

§ 5. Ὁ Κρούσιος μετὰ πικρίας παραπονεῖται ὅτι *καὶ τὸν Κύπριον Δεόντιον*, ὅστις καὶ εἰς Τυβίγγην παρεγένετο ² μαθήμασι δὲ καλοῖς κεκοσμημένος» ἦτο, δὲν ἠδύνατο ἵνα κρατήσῃ παρ' αὐτῷ, διότι ἐκ τῶν πλουσίων δὲν ἦτο. Εἰς *ἀνέκδοτον* σημείωσιν, ἣ; ἄλλοτε ἐμνημόνευσα, νῦν δὲ ὅλην ἀμέσως κατωτέρω εἰς φῶς φέρω, θεωρεῖ *ἐκ Θεοῦ τιμωρίαν*, τὴν ἐν Στουτγάρδῃ ἐγκατάστασιν τῶν Ἰουδαίων «διότι > οὔποτε ἠθέλησαν οἱ τῆς Στουτκαρδίας ἐκκλησιαστικοί, ἀγαθοὺς Ἑλ- > ληγας ἐν Τυβίγγῃ πόλει, ἢ στυπενδίῳ τρέφεσθαι... *Νῦν οὖν* Ἰου- > δαίους εἰσδέχεσθαι ἀναγκάζονται ³». Παραπονεῖται ὅτι οὔτε τὸν *Θεο- δόσιον*, οὔτε τὸν *Καβάσιλαν* ἠδύνατο ἵνα ἔχη παρ' ἑαυτῷ ἐπὶ τινα καιρόν, διότι οἱ ἀρμόδιοι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ δὲν ἐβοήθησαν αὐτῷ,—περιορίζετο δὲ εἰς ἀπλοῦν ὀλιγοήμερον φιλοξε- νίαν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῶν σπουδαιοτέρων, ζητείας ἕνεκα, εἰς αὐτὸν προσφευγόντων, ἐξ ὧν καὶ ὠφελίαν τινὰ περὶ τῆς γλώσσης ἐνό- μιζεν ὅτι θὰ προσεπορίζετο ⁴.

Ἡ σημείωσις αὕτη ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ Κρούσιου ἐν σ. 680 τοῦ VI r: τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* αὐτοῦ γεγραμμένη κατὰ τὴν 24 Μαρτίου Die φ nubilo et humido (=ἡμέρα, δῆλα δῆ, παρασκευῆ, νεφελώδει καὶ ὑγρῷ) τοῦ 1598 ἔχει ὡς ἑξῆς:

∴ *Ἰουδαῖοι τῇ Στουτκαρδίᾳ ἐνοικίζονται*: πλείους τοῦ ἐμπορίαν ἐκεῖ ποιεῖσθαι: οἱ δὲ αὐλικοὶ κήρυκες ἀντιδημηγορεῖν λέγονται: καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν συνέδριον καὶ ὁ *Ἰοσιάνδρος Λουκάς* ⁵ διὰ γραμμά-

1. T ü r k. T a g e b u h --Ἐν Φραγκφούρτῃ 1674, μέγα σχῆμ. δίστηλον, ἐν σελ. 200, 231, 363...

2. Ὅρα: τὰ ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τοῦ *Κόντου* ἀνακοινωθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Ἐπιμέτρῳ σ. 157, Ἀθήναις, 1893, 88.

3. *Ἐπετηρίδος* Βυζ: Σπουδῶν 1928 σ. 137 ἐν τῇ «περὶ Λασκάρων, πραγματεία μου.

4. *Mystakidès. Excerpta Crusiana* παρὰ Schäfer, Forschungen, Jena, 1915 σ. 519 ἢ τῶν ἰδιαιτέρων σ. 11.

∴ Ὁ Κρούσιος ἐν τῇ ὄψ κοκκίνη μελάνῃ γράφει: «τὸ περιτετμημένον γένος». Ὅρα § 20.

5. Ὁ Ἰοσιάνδρος Λουκάς, ὁ πρῶτος τοῦ *Ἀνδρέου* Ἰοσιάνδρου, καγκελ- λαρίου τοῦ πανεπιστημίου υἱός, ἦτο ἱεροκήρυξ τῆς Αὐλῆς ἀγαπώμενος πολὺ ὑπὸ τοῦ μ. δουκὸς Λουδοβίκου, ἀλλὰ διαφωνήσας διὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἑβραίων πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Λουδοβίκου, τὸν *Φριδερίκον* τῷ 1598 ἀπε- χώρησεν. Ἐν σ. 726 τοῦ τόμου τούτου ὁ Κρούσιος σημειοῦται: Dicitur D. D.

των ἀντιπράττειν φόβος οὖν ἐπαναστάσεως. Ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐλεείη. Θέλουσιν οἱ περὶ τὸν κρατοῦντα, ἐκείνους μὴ κληθῆναι Ἰουδαίους, ἀλλ' ἐβραΐσχε **Καουφλέϊτε** δέδια δ' ἔγωγε, μὴ ταῦτα ἐστὶ θεία καταδίκη· οἱ γὰρ Στουκκαρδίας ἐκκλησιαστικοὶ οὐποτε ἠθέλησαν Ἑλληνα (κύριον Θεοδόσιον καὶ κύριον ὕστερον Δεόντιον, εἰάν ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἡμῶν: οὐς ἐγὼ δεχθῆναι ἐπὶ μαθήσει καὶ τοῦ Εὐαγγελίου παρά τοῖς Ἑλλησι διακηρύξει, διὰ γραμμάτων ἐδεόμην) οὐποτε ἠθελον, φημί ἀγαθοὺς ἀνδρας Ἑλληνας ἐν Τυβίγγης πόλει ἢ στυπενδίω, τρέφεσθαι: καὶ οὐδέποτε τὸν **Στέφανόν μου τοῦ Ἐνιαυτοῦ**, τὴν ποσίλλην (τὸ κλεινὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ ψυχωφέλιμον, τὸ τοῖς Ἑλλησι χρησιμεύσον ἂν πᾶσι ἠθελον οὐποτε βοηθείας, ἢ χορηγίας, ἢ συμβολῆς ἀξιώσαι, ἀλλὰ ἀπερράπισαν, καίπερ ὑπὸ τῶν Βιτεμβέργης θεολογῶν (κ' **Οὐγγίου** καὶ κ' **Γεονέρου** κλπ.) μαρτυρία λαμπρᾶ συνεσταλμένη: Νῦν δὲ Ἰουδαίους εἰσδέχεσθαι ἀναγκάζονται. Ἐγὼ οὖν ἐκφεύξομαι τὸ: κατάρατος, ὃ τὸ ἔργον τοῦ Κ' ραθύμως ποιῶν τί αὐτοὶ ἐποίησαν».

Ἄς προσθέσω δὲ καὶ τάδε: Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις διδασκαλίαν τῆς **ἐβραϊκῆς** γλώσσης λόγος τις ἐγένετο ἕνεκα τῆς τῶν Ἑβραίων οὐχὶ καλῆς φήμης καὶ δὴ τῆς δυσσεβείας αὐτῶν, οἱ τῆς Τυβίγγης θεολόγοι οἱ μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐν ΚΠόλει πατριαρχικῶν περὶ τῆς τοῦ Λουθήρου διδασκαλίας συζητοῦντες οἰονεὶ ἀπολογούμενοι ἐν τῇ τρίτῃ πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν ἀπαντήσει αὐτῶν ἔν ἐν ἰδίᾳ μικρᾷ § λέγουσι ἐν ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς: «οὐδὲ τόπος αὐτοῖς οἰκεῖν ἐν ἡμῖν συγχωρεῖται τὴν τε δυσσεβείαν αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον βιβλία ἐκδοῦς ὃ πᾶν διδάσκαλος **Λουτῆρ** [Λουθήρος] σοφῶς τε... ἀνεσκεύασε... οὐδ' αὖ τὰς τῶν Ἑβραίων πλάνας, οὐδεὶς ἂν διὰ τὸ ἡμᾶς τῆς Ἑβραϊδος διαλέκτου γινῶσιν ἔχειν, ἡμῖν εὐλόγως ἀναθεῖη. Οὐδαμῶς γὰρ τὰς ἀτόπους αὐτῶν δόξας καὶ τὴν ἀπιστίαν, ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν μόνον ἐμάθομεν; ὃν τρόπον καὶ τὴν ἑλληνίδα ἐκ... συγγραφέων μανθάνοντες, οὐδαμῶς κατὰ τοῦτο τὴν τῶν ἐθνικῶν ἀσεβείαν ἀσπαζόμεθα».

Διό, ἐπιλέγουσιν οἱ θεολόγοι τῆς Τυβίγγης, κοί τοίνυν παρ' ὑμῖν

Lucas Oslander, quia contra Judaeos ad principem nostrum scripserit acriter, Abbatiam suam Adelbergia expulsus est... (Mai 12, die Φ=δηλαδὴ παρασκευῆ. Διὰ τὴν ἔριδα ὄρα Lex. d. Allg. Deutsche Biographie σ. 494 τοῦ 24 τόμου. Ἀνακληθεῖς † κατὰ Σεπτέμβρ. τοῦ 1604.

1. Acta et Scripta Theologorum Wirtemberg: et Patr... Hieremiae... Witebergae, 1584 μέγα σχῆμα δίστηλον ἑλληνοισι-λατινισι σ. 377-78.

»τὴν διδασκαλίαν καὶ ὁμολογίαν ἡμῶν ἐνδιαβαλόντες, ὡς ἐξ Ἑβραίων
»τὰς ἀφορμὰς λαβοῦσαν, οὗτοι ἀναιτίους ἡμᾶς ἠδίκησαν».

§ 6. Ἐπὶ τοῖς παραπόνοις τοῦ Κρουσίου διὰ τὴν ἐν γένει σιγὴν,
ἣν κρατοῦσιν οἱ ἐν ΚΠόλει, καὶ αὐτὸς ὁ Καβάσιλας, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ
τελευταῖος οὗτος γράφων *τῷ καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀρίστῳ διδα-*
σκάλῳ ἐν ἐπιστολῇ, ἣς ἀπόσπασμά τι ἐν τῇ *Turcograecia* εὑρον.
λέγει: «καίπερ ἀργαλέον σοι δοκῶ, τοσοῦτον χρόνον μὴ γεγραφώς...
»ἀλλὰ τὸ πᾶν οὐκ ἔμόν' τοῖς συμβάσει καὶ πολυτρόπως ἐν τούτοις τοῖς
»χρόνοις ἀτυχήμασι. *Φιλεῖ γὰρ τὰ τῶν Γραικῶν τὰ τοιαῦτα*: πρὸς
»τὸ χεῖρον καθείργοντα τῇ κοινῇ (φεῦ) δυστυχία τοῦ γένους καθορ-
μώμενα».

Αἰτιολογεῖται λοιπὸν ὁ Συμεών, συγγνώμην αἰτεῖται καὶ ἐπιλέγει
«τῇ σῇ δὲ λογίῳτι μελήσει, εἰ οἶον, ὡς ὑμᾶς με ἀφιξέσθαι καὶ σὺν
»*ὑμῖν* μένειν»¹.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν μάλιστα ἡμερομηνίαν (Μαρτίου, Θ) ἀπὸ τοῦ πατρι-
αρχείου γράφων: τῷ ἐν Θεολογία ἀρίστῳ *Στεφάνῳ τῷ Γεραλίῳ*,
ἀφοῦ ἐπανορθοῖ ὀνομάζοντα αὐτὸν *ἀνταγωνιστὴν* ἀντὶ *συναγωνι-*
στην: διότι ἀμφοτέρω *τῇ ἀληθείᾳ, ὡς οἶον τε, προσεξεργάσθημεν*
—συνειργάσθησαν ἐν ΚΠόλει—ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐνδο-
μύχου ἐπιθυμίας αὐτοῦ «εἴπερ ἔστιν ἐν ὑμῖν, τοῖς εὖ τὰ τῶν Ἑλλήνων
»φρονοῦσιν, ἐμὲ ζήσειν, *ὡς ὑμᾶς ἀφιξόμενον*».

Τίνα ἀράγε ἦσαν τὰ κωλύσαντα τοὺς ἐν ΚΠόλει ἵνα σιγὴν τηρῶ-
σιν; Εὐνότητα μὲν ἀλλὰ καὶ ἐξετάσεως καὶ ἀνακρίσεως χορήζοντα.

§ 6 α. Εἶχον τᾶνωτέρω ἐπιτοῖμα πρὸς τύπωσιν, ὅτε ἐδεξάμην ἐκ Βαρ-
σοβίας, τῆς κλεινῆς πρωτ: τῆς Πολωνίας, τίμιον δῶρον τοῦ ἐν τῷ
Πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης νεωστὶ ὀρισθέντος ἐπιμελεστάτου
καθηγητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Τυγν, τὸ 9ον τεῦχος *Φιλολογικοῦ Ἀρ-*
χειοῦ (Archivum Filologiczne Nr 9) τῆς Πολωνικῆς Ἀκαδημείας.
Τοῦτο τυπωθὲν ἐν Κρακοβία μόλις πρὸ μηνὸς πληροῖ ἀξιοσπουδάστον
συγγραφὴν τοῦ κ. Τυγν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν de Aelii Aristidis co-
dice Varsoviensi atque de Andrea «Taranowski et de Theodosū
Zygomala» ἣτοι παριέχει περιγραφὴν τοῦ κώδ. τοῦ Ἀριστείδου, ὃν ὁ
Ζυγομαλᾶς ἐδωρήσατο, ὡς ὑπογράφει, τῷ *ἐκλαμπροτάτῳ πρέσβει*
(τῆς Πολωνίας) *κυρίῳ Ἀνδρέᾳ Νταρανόσκη*, κατὰ τὸ ἀφοθ' ἔτος,

1. Turcograecia, σ. 103. Ὅρα μοι ὁμοῦς ὅτι καὶ ὁ Θεοδόσιος εἰς
τὴν αὐτὴν ὑπέπεσε σύμπτωσιν ὀνομάζων *ἀνταγωνιστὴν* τὸν Συμεών.—*Αἰ-*
τόθι σ. 95 καὶ Legrand, Notice Biogr. σ. 166, (ἔτους 1581) Μαρτ. α'.

[ἐν ΚΠΙόλει], τὰ κατὰ Ταφανόφσκη, τὸν παρὰ τῇ Πύλῃ πρεσβευ-
τὴν 1, καὶ τελευταῖον τὰ κατὰ τὸν Θ. Ζυγομαλάν et dessubscriptio-
nis Varsoviensis tempore ac de Th. Zygomalae chirograpius.
Ἔργασια ἀκριβεστάτη, ἔρευνα πηγῶν μοναδική, — παραβολὴ χειρογρά-
φων καὶ τῆς ὑπογραφῆς ἐν ἰδίῳι προσητημένῳι ἐκ κωδίκων φωτο-
τυπίας *πέντε*, καὶ ἐπεξεργασία τῶν *τριῶν* τούτων θεμάτων τοῦ πε-
ριεχομένου προκαλοῦσα συγχαρητήρια εἰλικρινῇ καὶ συστάσεις εἰς τοὺς
ἐνδιαφερομένους πρὸς μελέτην. . (σελ. 80.)

Εἶχεν ὑπ' ὄψιν 22 κώδικας καὶ ὑπὲρ ἑκατὸν ἐξήκοντα βοηθήματα,
ὧς ἠρίθμησα.

Ἔγραφον κατὰ Ἰανουάριον
καὶ ὑπέγραφον τῇ 8ῃ Φεβρουαρίου 1930
Νέον Κουρί—Θεσσαλονίκη;
Ἐποικιστικὸς συνοικισμὸς

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ
Διδάσκαλος τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίας

A

Πολίτευμα Οὐράνιον, ἦτοι Κατήχη-
τικαὶ ὁμιλίαι:

Μαρτίνου τοῦ Κρου-
σίου ἐκδόντος.

Civitas Coelestis
seu Catecheticae

Conciones.

a Martino Crusio)editae.

Tubingae)excudebat Georgius Gruppenbachius,
Anno 1578.

1 Φυλλ. 4 + σ. 206. εἰς 4ον.

§ 7. Ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ ἀντιμετώπως Ὅμιλῳι, θέματα
ἐξετάξουσαι κάλλιστα καὶ παιδαγωγικῶς συντεταγμένα. Τὰ τῆς *κατή-*
χσεως βαίνουσι μέχρι τῆς σ. 166. Ἡ *πρῶτη* Ὅμιλία ἀρχεται:

«Κατήχησιν μετὰ χειρας ληψόμεθα, κατήχησιν τοῦ χριστιανισμοῦ
«ὅπως ἐξ αὐτῆς ἡμῖν εὖ γένηται, καὶ τοῖς ἡμῶν τέκνοις...

1. Gerlach. T. Tagebuch: σ 70, 86 ἐνθα γράφεται Térauofsky,
καὶ τὰ τῆς πολυῶρον συνεντεύξεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ πρεσβευτοῦ
Ungnab (17 Μαρτ. 1575), πρᾶγμα ὄπερ ἀπήρσε τοῖς κυβερνώσι. Ὁ θέλων
ἄς συμβουλευθῆ: N. Jorga. Geschichte b. Osmanischen Reichs, Gotha τ. III
(1910) διὰ τὰ οὐγγρικὰ—πολωνικὰ μετὰ τὸν † τοῦ μεγάλου Σουλεῖμάν (†1566).

Ἐν τῷ ~~«Πολιτεύματι»~~ τούτῳ ἀπαντᾷ ὁ βουλούμενος ~~Ὀμιλίας~~ εὐδυσνόπτους *περὶ* Κατηχήσεως, δι' ἧς τοῖς χριστιανοῖς ἡμῖν εὖ γίνεται καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν *περὶ* βαπτίσματος, τί ἐστί καὶ τί χρησιμεύει, *περὶ* πίστεως (Συμβόλου ἔξηγήσεις ἄρθρων αὐτοῦ ὀμιλία) *περὶ* Κυριακῆς προσευχῆς, *περὶ* τῶν ἐν αὐτῇ ἑπτὰ δεήσεων...τῶν Δέκα ἐντολῶν (Δεκαλόγου ἀνάλυσις—) *περὶ* χορήσεως τοῦ Δεκαλόγου, *περὶ* τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου, διότι μετὰ τὰ ἄλλα, ἅπερ ἐν τῇ πνευματικῇ πολιτείᾳ ἐπιζητεῖται... ἐχόμενον ἂν εἴη, *περὶ* τῆς τροφῆς εἰπεῖν... «τίσι καὶ πῶς οὐ τοῖς ἱερεῦσι μόνον τὸ ποτήριον, ὡς οἱ παπισταὶ ἀλλὰ καὶ τοῖς, ἄλλοις πᾶσιν ὅσοι μετὰ γνησίας μετανοίας καὶ πίστεως κοινωνοῦσι» τούτοις. ὡς τὸν ἄρτον, οὕτω καὶ τὸ ποτήριον...» *περὶ* τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· (τίνες εἰσὶν αἱ κλειδες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν : ἡ *διακονία* καὶ τὸ *κῆρυγμα* τοῦ *Εὐαγγελίου*, ἀπαντᾷ ὁ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Διδασκάλου μαθητῆς... *περὶ* κλήσεως καὶ ἔργου τῶν Ἀποστόλων· *περὶ* τοῦ ἀξιώματος, ἀξίας (Dignitate) τοῦ κηρύγματος— *περὶ* κεφαλῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διωγμῶν...(δύο δὲ μόνον νυνὶ ἐπιβλέψομεν *ἐν μὲν*, εἰ δεῖ *παγκρατῆ* «Πάπαν εἶναι ἐν τοῖς Χριστιανοῖς. »ἕτερον δέ, *περὶ* τῶν διακόνων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως χρῆ πάσχειν»¹ *περὶ* τῆς κλήσεως τῶν παρ' ἡμῖν θεολόγων πρὸς τὸ διδάσκειν, καὶ τέλος *ἡ εἰς τὴν* οὐράνιον πόλιν ὁδὸς συντόμως [τοῦ Heerbrand].

[Περὶ τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρὸς ἐπιτραπήτω μοι ἵνα σημειώσω ὅτι μαθητῆς τοῦ Λουθῆρου καὶ τοῦ Μελάγχθονος γενόμενος καὶ τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῆς κλ. εἶναι ὁ τὸ Compendium Theologorum συγγραφεύς, ὅπερ graece μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ Κρουσίου ἀπεστάλη εἰς ΚΠολιν, τὸ καὶ εἰς πολλὰς γλώσσας διὰ τὴν ἐπισημότητα αὐτοῦ καὶ τὴν σπουδαιότητα ἐκδοθέν. *Πρὸς* : τὰ Acta et Sc: Theologorum Wirtterg et Patr: Hieremiae 1584 ἐν Βιτεβέργῃ εἰς μέγα σχῆμα δίστηλον σ. 384. Ἐπιφανέστατος ἀνὴρ τῆς Λουθηρανῆς Βυρτεμβέργῃς πολλὰ λόγῳ τε καὶ λόγῳ ἐναντίον τῶν παπιστῶν καὶ καλβινιστῶν μοχθήσας παρέστη καὶ εἰς τὴν ἐν *Τριδέντῳ* (Trient) Σύνοδον ἀποθανὼν δὲ 80ετῆς τῷ 1600 ἐτάφη ἐν τῷ τῆς Τυβίγγης ἱερῷ ναῷ (σ. 142 καὶ ἑ. τοῦ Weltermayer Die Grabdenkmäler d. Sti-

1. «Ὁ *Ἐσεβράνδος* εἰς τὴν Ὀμιλίαν ταύτην διδάσκει... λέγει : «ὁ δὲ »πάπας ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ ποιμνίῳ τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκειν καὶ τὰ διακόνου φρονεῖν ὑπεροχῆς ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ πολιτικῆς ἐπὶ πάντας ἀντεποιήσατο· καὶ ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ, πάμπολλα κατὰ τὴν διδαχὴν ἐνεωτέρωσαν, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς, βασιλέας πρὸς ἀλλήλους συνέβαλεν αἷπιος φόων ἀναριθμητῶν ἐγένετο... ἐν σ. 152.

ftkirche zu St-Georg, ἐν Τυβίγγῃ, 1912. Καὶ διὰ τὸ Compendium, ἢ κατὰ τὸν Κρουσίον **Ἐπιτομὴν Θεολογίας** ἐὰν θέλῃς ἀναγνώσθαι, τὰς ἐν τῇ Turcogr: (σ. 502) ὀλιγίστας σειράς. Ὁ ἐπιθυμῶν περὶ τοῦ Heerbrand ἐν ὀλίγοις πολλὰ ἵνα διδαχθῇ πρέπει ἵνα μὴ περιορισθῇ εἰς τὰ Λεξικά ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ **Λόγου**, ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὸ 1810 περὶ αὐτοῦ ἐν Τυβίγγῃ ὁ Schnurrer... Orationum Academicarum Histor: Litterarum Theologicam Delectus posthumus.. ἐν Τυβίγγῃ, 1828, 8ον σ. 129—141—Λαμπρὸν βιβλίον, ἐν ᾧ εὐρίσκει τις καὶ περὶ Typographia turcica Constantinopolitana, Λόγον, 1788, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν. Γράφων »τουρκιστὶ «περὶ τῆς συστάσεως τῆς Τουρκικῆς τυπογραφίας καὶ τῶν πρώτων ἐκδόσεων αὐτῆς» ἐν τῇ **ὀπὸ τοῦ Ὁθωμανικοῦ (=νῦν Τουρκικοῦ) Ἰνστιτούτου** ἐκδιδομένη **Ἐπιθεωρήσει = Tarih Osmani. Endjumeni medjmuassi** κατὰ τὸ 1911 ἐλησμόνησα ἢ μᾶλλον ἠγγόουν δυστυχῶς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἐπισήμου τούτου **Λόγου**, ὃν εὔρον κεκοιμημένον ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἵνα ἀναφέρω.]

§ 8. Μετὰ τὴν 167 σελίδα, ἐν ἣ **Τέλος** τῆς Κατηχήσεως=Finis Catecheseos τοῦ Κρουσίου αὐτοῦ δύο σελίδες Appendix.

De officio parentum σ. 170—175

De » liberorum » 176—189

Oratio de Academia » 190—201.

Τὰ **τρία** ταῦτα μέρη μόνον λατινιστί 1. Διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν Ἱστορίαν τῶν τελευταίων Μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ τὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ **περὶ Ἀκαδημίας** Ὁμιλία τοῦ Κρουσίου εὐσύνοπτος, ἐνῶ ὁ φιλέλλην καὶ φιλόανθρωπος διδάσκαλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Τυβίγγης περὶ ἐκκλησιῶν, σχολῶν, διδασκομένων μαθημάτων καὶ γλωσσῶν, ἑλληνικῆς, λατινικῆς, **ἑβραϊκῆς**·, λόγον

1. Ἐν τῇ Germanograecia (Basileae, 1585, μέγα σχῆμα) ἀπήνησα ἐν σελ. 43 μνημονευομένην τὴν ἐκδοσιν ταύτην καὶ τὴν τῶν **τριῶν** τούτων Ὁμιλιῶν εἰς πέντε σειράς. Caeterae ἐπὶ τῆς γ' δεκαετίας Orationes ad libellum **πολιτεύματος Οὐρανίου** adhibite, ex off. Georgii Gruppenbachii affinis 1578 prodierunt, nempe hae: (=ἤτοι αἱ ἐξῆς).

1. De Academia 25 Nov. 1576 habita

2. De officio parentum 13 Febr 1577

3. De » liberorum 19 Mars 1578

ἤτοι **πρὸς ταῖς ἄλλαις** κατὰ τὴν **τρίτην** αὐτοῦ τῆς κοσμητείας περίοδον καὶ τὰς ἀνωθι τρεῖς προσθετέον.

∴ Μέτιθι, ὅσα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑβραϊκῆς ἐν τοῖς Προλεγομένοις ἐνταῦθα λέγω.

ποιούμενος προστίθησι (ἐν σελ. 199) τὰ ἑξῆς :

...Itaque Constantinopoli quoque, et primariis Graecis, nota est Academia nostra: qui nos ideo, quod libertate (quam Patriarchicus Protonotarius, D. Theodosius Zygomalas, quem honoris causa nomino *ἀδιατίμητον πρᾶγμα*, rem nullo precio aestimabilem vocat) sub Christianis piisque principibus fruamur: et quod Graecia h. e. sapientia, in Germaniam migraverit: et per se beates indicant... Δικαίως ὁ Ζυγομαλᾶς Θεοδοσίος ἐν τῇ πρὸς τὸν Κρουσίον *ἐπιστολιμαία Ἐκθέσει*, ἣτις δημοσιεύεται ἐν τῇ Turcograecia (94) προσκλαίεται λέγων «*ἑλληνικῶν χαρίτων τὸ κλέος βαρῦς ὤλεσεν αὐὼν, βαρβαρικοῖς δαμάσας ἤθεσιν ἀγλαίην*».

§ 9. Εἶτα ἀπὸ σ. 202—205 «de Urbe Athenarum, qualis ea hodie sit, et monte Helicone» ἦτοι, ἵνα μὴ ἀναπτύσσωμαι περισσότερον ἐν οὐ δέοντι, περιέχεται ἡ τῇ 15ῃ Νοεμβρίου τοῦ 1575 ἐκ Βυζαντίου Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ *τῷ σοφῶς καὶ ἀρίστως προϊσταμένῳ τῶν θ' ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μαθημάτων ἐν τῇ Τυβιγγαίᾳ Ἀναδημία, ἐν Κυρίῳ φιλιτάτῳ* ἀποστελλομένη, τῇ δὲ 18ῃ Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ληφθεῖσα ἐπιστολὴ Θεοδοσίου τοῦ Ζυγομαλᾶ.

Λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἐπιτομὴ ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν ἀπόσπασμα συνυφασμένον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κρουσίου σπεύδοντος, ὡς ἀλλαγῶς πικρῶς ἐκφράζεται, ἵνα τὰ χρήσιμα καὶ ἀνακοινώσεως ἄξια τοῖς φίλοις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τύποις ταχύτερον μεταδώσῃ ἐκ τῆς *ἐκτενεστάτης ἐπιστολιμαίας Ἐκθέσεως* περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ *ΚΠ* πραγμάτων, σχολείων τε καὶ βιβλίων καὶ γλώσσης, Ἐκθέσεως, ἣτις καταλαμβάνει τὰς σ. 428—435 τῆς *μετὰ ἑξαετιᾶν ὄλην* ἐκδοθείσης *Τουρκογραφικίας* (1584, ἐν Βασιλείᾳ).

Ἐκ τοῦ Οὐρανίου Πολιτεύματος» ἀποσπῶ πρὸς ἀντιβολὴν τῶν

1. *Πρὸς*. τὸ τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου. . Graeciam exilio Graecorum Alpes transvolasse... Germanograecia, Epistola Dedicatoria, φύλλ. 26. Ὁ Ζυγομαλᾶς Θεοδοσίος ἐπιστέλλων τῷ Κρουσίῳ (Turcogr. 94) λέγει: «Ὁρῶ δὲ νῦν—ὡς καὶ ἄλλοτε ἔγραψα...—μετοικήσαντα πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀπο τῶν ἑλληνικῶν τόπων καὶ οἰκήσαντα ἐν ὑμῖν' ἡ τε σοφία καὶ αἱ τῶν μαθημάτων ἐπιστήμαι, αἱ τέχναι αἱ ἀρισταί, ἡ εὐγένεια, ὁ πλοῦτος, ἡ παιδείσεις καὶ ὁ λοιπὸς τῶν χαρίτων χορὸς...». Αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἐπήνεγκεν ἡ ἀλλαγῶς διασπορά, ὡς προηγουμένως ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ μνημόνευσε ὁ Θεοδοσίος.

Τὴν ὑπαρξάντων τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Κρουσίου ἐμνημόνευσε ἐν ὑποσημείωσει μελέτης μου δημοσιευθείσης ἐν τῇ «*Θεολογία*» (τ. 1928 σ. 26) ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ι. Ζυγομαλᾶ... Λόγος ἀνέκδοτος ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ...*».

ἐν τῇ *Τουρκογραικῇ* σημειωθέντων τὰ ἐξῆς λίαν ἐνδιαφέροντα τὰ τοῖς Γερμανοῖς φιλολόγοις τε καὶ ἱστορικοῖς καὶ ἡμῖν οὐχὶ ὀλιγώτερον, ἐὰν θελήσωμεν ἴν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι τῆς τοῦ Κρουσίου *φιλομαθίας* καὶ *φιλελληνίας* ἔνεκα, καὶ ἡμεῖς σήμερον τὰ κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους τοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν γινώσκουμεν καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπὸ τὴν δουλείαν ἑλληνικοῦ ἔθνους τὰς περιπετείας συμπληροῦμεν. Τὸ ἔθνος δὲ ἐξεπροσώπει καθ' ὅλας τὰς σχέσεις θρησκευτικὰς τε καὶ πολιτικὰς τὸ ἐν ΚΠ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκπροσωποῦν ὡς ἀνώτατον κέντρον *μόνον* θρησκευτικὸν μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης¹.

§ 10 Σελ. 204 *Πολιτεύματος*==431 *Τουρκογραικίας* προβλε. «Περὶ δὲ βιβλίων ἀτλῶν τῆς δημόδους φωνῆς, ἢ λεξικοῦ, ἴσθι, οὐδὲν τοιοῦτον τινὶ πεποίηται [πεπόνηται ἐν Τ.] οὔτε τὰ τῶν διαθηκῶν ἐσαφηνίσθη. Πόλλιν γὰρ (εἰπεῖν) οἰκοῦμεν, ἦν Πλάτων ὁ θεῖος ἔκτισε καὶ ὅτι οὔτε ὁ μισθὸς ἔστιν οὐδείς τούτων ἔνεκα, οὔθ' ὁ κοπιάσων. Ἄν δέ τις τῶν αὐτῶν πλουσίων καὶ βοηθεῖν ἡμῖν ἐθέλοντων, τοιαῦτα βούληται, πεμπάτω τὸν μισθὸν καὶ ἔργον ποιήσομεν. Καὶ δι' ἔτους ἑνὸς (συνυπουργοῦντων μοι καὶ ἄλλων σπουδαίων τῶν ἐναυθῶν μισθῶ) τελειώσω καὶ ὑμῖν, πέμπω, μεθ' ὄσης τῆς προθυμίας κοινοφελῆ ἐσόμενα, et caetera».

§ 11. Τὰ caetera ταῦτα—μετὰ ἐξ ἕτη φέρονται ἐν τῇ *Τουρκογραικῇ* ὧν ἐν συνεχείᾳ ὄντα μεταγράφω πρὸς μεῖζονα διασάφησιν τῶν ἄνω μόνον τάδε : «εἰ δὲ καὶ σιτηρέσιον σχῶ παρὰ τινος περιβλέπτως κρατοῦντος ἐν ὑμῖν, οὐ μόνον ταῦτα ἐκπληρώσω καὶ πᾶν ὅτι προστάσσητε συμβοηθοῦντός μοι καὶ τοῦ κυρίου μου πατρός, *Ἰωάννου Ζυγομαλά* τοῦ ρήτορος, τοῦ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν παιδείαν εἰδότες, ἦν πενία με διεκώλυσε σπουδάσαι· εἰ δὲ βοηθείας τύχοιμι νέος ὢν, ἤδη *τριακοντούτης* καὶ ταύτην σπουδάσω, Γερμανοῖς τε τὴν χάριν ἀναγράψω. Καὶ ἔσται χάρις χαρίτων, ὡς βοηθήσουσιν Ἕλλησιν ἤδη βαρβαρωθεῖσι, ταῖς καιρικαῖς ἀνωμαλίαις ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἀπλοῦ λεξικοῦ, καὶ τῆς σαφηνείας παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης καὶ ἄλλων γνωρίσω ὑμῖν πέμπω, ἱστορικὸν νέον· *ἀκριβῆ τῶν γενομέ-*

1. *Προβλε*: ὅσα γράφω ὀλίγα ἐπὶ τῷ πράγματι, ὅτι «τὸ Φανάριον καὶ τελευταῖον ἐστὶ δειγμάτων φανερώτατα μεγάλης τιμῆς ἡμετέρων καὶ ξένων ἔτυχε καὶ τυγχάνει... καὶ ὅτι «καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐκεῖ ἐξευτελιζόμενον δὲν ἐξευτελίζεται, καὶ μένει ἀκλόνητον ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ τείχος εὐλογιστοῦν πρὸς τὰ παντοῖα συναντήματα».

- » *νων και σαφή και σύντομον*, ὡς δυνατόν διηγούμενον τὴν *διά-*
 » *βασιν* ὃ δὴ συγγραφῆσεται: *·····*. Οὐδεὶ δὲ ἐκδέδοται οὐτ' ἐκ-
 » δοθήσεται, ἐὰν μὴ τῆς ἀξίας τύχοιμεν τῶν κόπων ἡμῶν ἀμοιβῆς....
 » ὃ δὲ φημί σοι οὐ παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλόν, οὐδ' ἀτελεύτητον ι.
 'Εν συνεχείᾳ συνίστησιν ἑαυτὸν : « τίς εἰμι καὶ τὸν τρόπον ποῖος,
 » ἂν μαθεῖν βουληθῆις, ἐρώτησον τοὺς εἰδότας ἡμᾶς τῶν Γερμανῶν,
 » τὸν τε περίβλεπτον κύριον *'Αουγγέριον* τὸν *Ποαμπὲν* [Augerium
 » Busbece].. ἢ τὸν *Κάρολον Ρῆμ* [Karolum Rhimn] ect».

Οἱ ἐκ τοῦ ἔγγυς τὸν Θεοδόσιον γνωρίσαντες καὶ αὐτὸν τιμήσαν-
 τες εἰς οὓς ἀναφέρεται, εἶναι ἀκριβῶς οἱ πρὸ τοῦ David v. Ungnad
 καὶ τοῦ J. von Sinzendorff εἰς ΚΠολιν παρὰ τῇ 'Οθωμανικῇ Πύλῃ
 χρηματίσαντες τῆς Γερμανίας πρεσβευταί

§ 12. 'Εν ταῖς τελευταίαις σελίδι 205—206 φέρεται: *R u r s u s*
d e h o d i) e r n a Athenarum urbe et de) lingua hodierna) Graeca,
 δηλα δὴ ἢ πρὸς τὸν Κρούσιον διαπεμπομένη *ἑλληνιστὶ* τοῦ *Συμεῶν*
Καβάσιλα ἐκ τοῦ πατριαρχείου τοῦ Βυζαντίου, κεχρονισμένη τῇ *γ'*.
ἐπι δέκα ἐλαφροβλιῶνος [*ιγ'* Φεβρουαρίου τοῦ 1578] ἀλλὰ κατ' *ἐπι-*
τομὴν συντομωτάτην. Ὁ Κρούσιος ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ τὴν ἐπιστολὴν
 ταύτην δικαίως αὐτούσιον, τελείαν, ἵνα δημοσιεύσῃ ἐν ταῖς *'Επιστο-*
λαῖς, ταῖς *Familiares* τῆς *Turcograecia* (σ. 460—462, τῇ
 18ῃ τὴν σειρᾶν). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Καβάσιλα εἶναι ἡ ληφθεῖσα
 ὑπὸ τοῦ Κρούσιου κατὰ τὸν 'Απρίλιον τοῦ *αὐτοῦ ἔτους*, κατ' ἀκο-
 λουθίαν ὃ βουλόμενος ἔχει ἴν' ἀναγνώσῃ καὶ παραβάλλῃ. Ἐνταῦθα
 μόνον ὑποδεικνύεται τὸ πρᾶγμα πρὸς γνῶσιν τῶν εἰδικωτέρων πῶς περὶ
 τοιαύτας ζητήσεις ἀσχολουμένων ἢ ἀπλῶς ἐνδιαφερομένων.

Αἱ *ἐπιστολαὶ* εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρᾶν αἱ ἑξῆς :

··· Ἀλλαχοῦ που εἶρον συγγράφεται: *Ὁρα. *Turcogr.* σ. 431. Τὶ τὸ *'Ιστο-*
ρικόν τοῦτο τὸ *νέον* καὶ τίς ἡ *Διάβασις*, ὅρα τὴν ἐπισυναπτομένην ἐν *'Επι-*
μέτρῳ ἐκτενῆ σημείωσιν.

1. Τὸ γνωστότατον δημηρικόν.

() *Turcogr.* σ. 95 « . περὶ Ἀθηνῶν ἔγραψά σοι...».

- » 430 « . αἱ γὰρ Ἀθῆναι, ἄς πολλάκις εἶδον...»
- » 446 « ἂ περὶ Ἀθηνῶν ἐδήλωσας, γράφει ὁ Κ. πρὸς τὸν
 Θεοδόσιον ἄσμεγος ἐπέγνωνκα...ἔτι καὶ νῦν σώζεσθαι...»
- » 457 ὁ Κρ. ἐρωτᾷ τὸν Καβάσιλαν κατὰ Μάτιον (27) τοῦ
 1577 « ποῖον, πόσον τε ἔτι τὸ Ἀθηνῶν ἄστν...».

Τῷ τιμιωτάτῳ κ^ο Συμεῶνι τῷ Καβασίλῃ, (οὕτῳ) διακόνῳ ἱερῷ,
αἰδημόνως δοθείη.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ πατριαρχεῖον
'Ἐν Χῷ χαίρειν.

Τιμιώτατε κύριε Συμεών, ἦν τῇ α^η Ἰανουαρίου ἔγγραφας τῇ α' Μαΐου ἐκομισάμην, μετὰ τῆς τοῦ κ^ο Θεοδοσίου καὶ ἀμφοτέρας ἦσθην ἄγαν, ὡς οὐπω τέλεον λήθη παραδοθείς, ὑφ' ὧν φίλων πάλαι ἠγαπώμην, καὶ οὕς καθαρῶς ἀγαπῶ. Ἄλλὰ μετὰ τοσαύτην σιγὴν, γράψαιτε συχνῶς, βέλτιστοι. Δυνήσῃ γὰρ σὺ ἤδη ῥᾶον, τῷ πατριαρχεῖῳ ἐνδιατριβῶν, καὶ ὃ λέγεις *φροντιστήριον* συνιστάς: ὅπερ χαίρω τε, καὶ σὲ ποιεῖν εὐτυχῶς εὐχομαι ἀσφαλέστατα δ' ἂν πέμψεις τὰς ἐπιστολὰς Ἐνετίαζε, κάκειθεν διὰ τοῦ κ^ο Γαβριήλου ὡς ἐμέ, εἰ αὐτὸν πείσειν εἰς αὐτὸ δυνηθείης, ὥσπερ ἐλπίζω ὅτι ῥᾶδιον. Ἀμφοτέρας τὰς βίβλους, ἅς αἰτεῖς, ἤδη ἐκτησάμην, καὶ δεδεμένα καλῶς εἰσι¹· μόνον εἰ πρὸς τὸν κύριον Γραβριήλου διαπέμψαι, καὶ αὐτὸς πρὸς σέ, δυναίμεθα. Χαλεπῶς πῶς γὰρ Ἐνετίαζε διακομίζονται, οὕτως ὀγκῶδεις οὔσαι, διὰ γε ἡμερῶν περίπου δέκα, διὰ γῆς. Οὐ γὰρ ἐκεῖσε ποταμὸν διαβιβάζοντα ἔχομεν, καὶ πάντῃ οὐ μικρᾶς δαπάνης. Διὰ δὲ Βιέννης ἢ Πράγης σφόδρα βραδὺ (νῦν γε) καὶ *διὰ τοὺς παπιστάς* οὐκ ἀσφαλές. Σπουδάσω γε μὴν εἰς τὸ δυνατὸν ἐκδεχόμενος ξὺν Θεῷ καιρόν. Ἄλλ' ὅσῳ θᾶσσον ἀντεπιστείλης, τοσούτῳ ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ λήψῃ Πέμπῳ δέ σοι ἐπιθαλάμιον² εἰς τοὺς δευτέρους τοῦ ἄρχοντος ἡμῶν γάμους: ὃ, παρακαλῶ ἐμοὶ εἰς κοινὴν φωνὴν μεταβάλοις, ὥσπερ τὸ πρῶτον ἐκείνο πρὸ ἐτῶν. Κατάγραφέ μοι καὶ πέμπε, τὴν Ἀκαρνανίαν, καὶ πατρίδα σου: ποῖαι ἀξιόλογοι ἐκεῖ πόλεις ἔτι: καὶ τίνα τὰ ὀνό-

.. Diarium, III, 270.

1. Ἐν τῇ ἀριστέρῃ ὡφ: Compend[ium] et Acta mitto' δηλαδὴ τὸ τοῦ Heergand, περὶ οὗ ἄνωθι καὶ τὰ Acta ei Scripta Theologorum Wirtt., τὰ γνωστά.

2. Epithalamium prince.—Ἐν οἰκείῳ μέρει τῆς σελίδος λατινιστὶ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, περὶ ὧν ζητεῖ πληροφορία. Ὁ δούξ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ Τεκίας κλπ. εἶναι ὁ Δουδοβίκος.

Τὸ ἐπιθαλάμιον, τὸ πρῶτον, μετατραπὲν εἰς τὴν κοινὴν φωνὴν ὑπὸ τοῦ Καβάσιλα δημοσιεύεται πλήρως ἐν τῇ Turcograecia (σ. 402—406), ὥστε ὃ θέλων ἵνα καὶ τὰ τῆς γλώσσης—γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν χρόνων τούτων (Νοεμβρ. 1575) ἵνα παραβάλη ἔχει κατάλληλον μνημεῖον ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ.

ματα αὐτῶν, πάλαι τε καὶ νῦν, ἐφ' ὅσον δι//νήση. Γράψε καὶ περὶ Θηβῶν, τῶν ἐν Βοιωτίᾳ, ἃ οἶσθα, ὡσαύτως. Θυμιάζουσι γὰρ πανταχοῦ παρ' ἡμῖν, ἃ περὶ Ἀθηνῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἐπέστειλας καὶ τέρονται. Πέμπε μοι καὶ ἐπιστολάς ἀνδρῶν τῶν νυνὶ σοφῶν : ἅς ἂν σύγε ἄλλως ἀποροίηεις. Καὶ εἴτι, περὶ Τραπεζοῦντος ἔχεις. Τί ὄνομα τῷ νῦν πατριαρχεῦντι ; Καὶ ποίησον ἐμοὶ καὶ ἄλλοις τῶν πεπαιδευμένων γράφειν.

Τίς ἔτι περὶ *τουρμικῆς* ἱστορίας, μετὰ τὸν Ἀθηναῖον *Χαλκοκονδύλην* συνετάξατο βίβλους ; Καὶ ἄλλα τινὰ γράψαις, ἃ καὶ τὸν κύριον Θεοδόσιον αἰτοῦμαι. Μὴ πέμψητε πολὺν χάρτην, βραχεῖαν ἐπιστολὴν ἔχοντα ἀλλὰ ἀναπληρώσατε πραγμάτων ποικίλων. Κάγω ἐξ ἀμοιβῆς ὑμῖν ὑπηρετήσω, τὰ καταθύμια καὶ δυνατά. Ἀντασπάζονται σε φιλικῶς οἱ ἐνταῦθα σοφοί : οἷς τὰ σὰ φαιδρῶς ἐπεδειξάμην, ἐν οἷς ὁ καλὸς Γεωλαχίος. Ὁ δὲ κύριος *Μέλας Θ' Ἴουν. ἀπ'* ἐν Στουκκαρδίᾳ κατέστρεφεν, ὁ ἐμοὶ φίλτατος : ἰ καὶ νῦν τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἄλλος ἔχει τῆς ᾧδε ἀκροπόλεως φρούραρχος. Ἄλλα ἔτι χρησιμώτατα καὶ πολλὰ περὶ πίστεως χριστιανικῆς ἀκαμάτως συγγράφω, καὶ νῦν, ἐὰν ζήσωμαι, σὺν Θεῷ ἔξετε. Ἐὰν δυνηθῶ τυπογράφον εὐρεῖν ² ποιήσω τὰ σου γραμματικά τυπωθῆναι, οὐκ ἀεὶ δὲ εὐχερές. [μᾶλλον μὲν οὖν γραμματικὴν τῆς *κοινης* γλώσσης πέμποις. Ταύτη γὰρ ρῶον τυπογραφεῖν γενήσεται, τῶν δὲ τῆς παλαιᾶς καὶ καθαροῦ, πολλὰ ἤδη γραμματικά ἔχομεν] ³.

² Ἐρρωσο, τιμία κεφαλὴ : καμὲ ἀγαπῶν διατέλει, ὡς ἐγὼ τιμῶσε.

1. Βλέπε : T u r c o g r a e c i a, σ. 501. 19 Juni 1580 nocta piè obiit. — *Μέλας* Ἰωάννης ὁ Nigrus ὁ Svartzius ἦτο ἐν Παταυίῳ *σύνοικος* τοῦ Καβάσιλα καὶ συσπουδαστής. Ὁ Καβάσιλας διὰ τοῦ Κρουσίου στέλλει αὐτῷ προσρήματα καὶ εἰς *κοινὴν φωνήν* τὸ ἐπὶ τοῖς γάμοις τούτου *ἐπιθαλάμιον* τοῦ Κρουσίου μεταβάλλει = σ. 400ῆς T u r c o g r a e c i a 16 Ἀπρ. 1577). Ὁ Καβάσιλας δύο ἐπιστολάς ἐκ ΚΠόλεως εἶχε γράψει κατὰ τὸ 1577 εἰς τὸν *Μέλανα* (= T u r c o g r. 457. «Ὁ κ. Μέλας σὺν τῷ τούτου ξυμμάχῳ προσειρήσθω μοι, (Φεβρ. 1578, T u r c o g r. 461). Ὁ *ξύμμαχος* (=contubernalis, condiscipulus) ἐν Παταυίῳ ἦτο ὁ *Σευουλίτος* (T u r c o g r. 501) ὡς εἶρον καὶ ἐν τῷ T Tagebuch τοῦ Γεωλαχίου σ. 122, ἔνθα σαφῶς λέγεται «Ἕλληνας σπουδασταὶ ὡς ὁ Simon Carplan zu Padua, οὗ ὁ Scheurlin καὶ τοῦ J. Schwartz stubengesellen (σύνοικοι) ἦσαν».

2. Ἐνεκα τῶν πολλῶν ἑλληνικῶν.

3. Τὸ ἐν ἀγκύλαις χωρίον εἶναι ἐν τῇ ἀριστερῇ φῶ προστεθειμένον : Ἐπὶ δὲ τῆς προσθήκης ὁ Κρούσιος γράφει : Grammatica.

Ἐν Τυβίγγῃ, τῇ εἰκοστῇ Μαΐου, ἀφπέ, ἐν ἣ τὴν τοῦ Κυρίου
Ἀνάληψιν [ἤγομεν] ἰ ἐωρτάζομεν.

ὁ σὸς **Μαρτίνος ὁ Κρούσιος**

Ἀμέσως τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Κρούσιος ἐπισυνάπτει ἄλλην, ὀλιγόστιχον ὅμως, *πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος*, οὗ τὸ ὄνομα δὲν μνημονεύει. Ταύτην ἀποστέλλω εἰς τὸν παλαιὸν φίλον μου τὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου λυπούμενος ὅτι τώρα εὐρῶν αὐτὴν δὲν προέλαβον εἰς τὴν περὶ ἀθηναϊκῶν ἀνακοίνωσιν τῇ *Ἀκαδημίᾳ* (Τόμ. Α. σφ. β), ἵνα συμπεριληφθῇ. Οὕτως ἐπέκρωτο .. Ἡμερομηνίαν ἔχει τὴν αὐτήν... 1585.

β

Τῷ αἰδεσιμωτάτῳ κυρίῳ *Συμεῶνι τῷ Καβασίλα* (οὕτῳ) τῶν ἐν τῷ πατριαρχείῳ διδασκαλείων ἀξιῶ καθηγητῇ, αἰδημόνως ἐγχειρισθείη.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἐν Χριστῷ χαίρειν

Ἐγραψα πρὸς σέ, σιδέσιμε κύριε Συμεῶν, τῇ κ'. Μαΐου τοῦ ἀφπέ ἔτους καὶ ἔπεμψα ἔπειτα διὰ τοῦ Φιλαδελφείας ἄς ἤτησας βίβλους: ὅς καὶ τῇ ιθ' τοῦ ἔγγιστα Ἰουνίου ἀπεκρίθη, ὅτι σοί γε διέπεμψε, σὺ δὲ τέως οὐδὲν ἀποκρίνη. Κρίνε αὐτός, εἰ καλῶς ποιεῖς, οὕτω πρὸς τὸν τιμῶντα σε σιγῶν. Ἀποκρίθητι τοίνυν ἀμαγινώσκων καὶ ἅ νῦν τῷ κυρίῳ Θεοδοσίῳ γράφω καὶ τὸ ἱκανὸν ποιήσατε ταῖς μου δικαίαις αἰτήσεσι, ταῖς τε ἔμπροσθεν καὶ ταῖς νυνί, μηδὲ ἐπιλάθεσθε τοῦ εἰλικρινοῦς ὑμῶν φίλου. Ποίει (.φημί.), ἃ σε ἤτησάμην ἐν τῇ τότε ἐπιστολῇ. Γράφε *περὶ τῶν σοῦ Διδασκαλείων*, πῶς προχωρεῖ τὸ πρᾶγμα: καὶ ὃ τότε ἔπεμψα ἐπιθαλάμιον², εἰς τὴν κοινὴν φωνὴν τρέπε, καὶ περὶ τῆς πατρίδος σου χωρογραφίαν. Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐπιστολάς, ἄς ἄλλως ἀπορρίψαις, μάλιστα τῆς κοινῆς γλώσσης (τέρπομαι γὰρ καὶ ταύτη ἄλλὰ ὀλίγα τριαῦτα ἔχω) πέμψοις· καὶ ἄλλα αἰτήματά μου πλήρωσον· ναὶ μὴν καὶ ἄλλους εὐπαιδεύτους προξένησόν μοι φιλικὰ ἐπιστέλλοντας. Πέμψον καὶ τὰ σὰ γραμματικά, καὶ συναψον αὐτοῖς γραμματικὴν τῆς κοινῆς φωνῆς· τότε ὀρθῶς εὐρήσω τυπογράφον, καὶ πάντως τυπο-

1. Τὸ ἐν ἀγκύλαις εὑρηται διαγεγραμμένον.

∴ Diarium, III, 463.

2. Εἶναι τὸ Ἐπιθαλάμιον, τὸ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐπιστολῇ τῆς 20ης Μαΐου τοῦ 1585 μνημονευόμενον.

Σ. Δ. Θ. Ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεῦθη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλου ἐν τῇ *Ἐστία* τῆς 6 Μαρτίου ἐ. ἔ.

θῆναι ποιήσω. Τοῦτο δέ, εἷς τε τὴν σὴν χάριν· καὶ ὅτι πόρρω ἡμῶν ὑπερήφανόν τινα καὶ ἀχάριστον ἔχομεν ἄνδρα, ἡμῖν πάσαι μαθητεύσαντα: ὅς συκοφαντίας πλήρης ἐπιχειρεῖ οὐ μόνον τὰ συνήθη λατινικά, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικά γραμματικά ἰ κατασπᾶν καὶ σβεννύναι: Οἰόμενος, γράφειν βελτίονι μεθόδῳ γραμματικά. Ἴδου γάρ, καὶ ἕκτην πτώσιν ἀφαιρετικὴν (ὡς τό, τύπτω σε ξύλω οὐ δοτικὴν ὄν, ἀλλ' ἀφαιρετικὴν) λατινιστὶ (.ablativum casum.) πειραῖται ταῖς πέντε τῶν Ἑλλήνων πτώσει προσθεῖναι, ὁ μάταιος. Καταφρονεῖ γάρ τῶν Ἑλλήνων. Διὸ (παρακαλῶ) συνασπίσωμεν. Βούλεται τὸ ἄρθρον ἐξαιρεῖν τῶν μερῶν τοῦ λόγου: καί, ὡς οἶμαι, ταῖς ἀντωνυμίας συντάττειν, καὶ ἄλλα πολλὰ καινοτομεῖν, εἰς μῖσος ἡμῶν καὶ εἰς ἰδίαν κενοδοξίαν καὶ πλάνησιν τῶν νέων. Ἡμεῖς δὲ (μάλιστα ὑφ' ὑμῶν βοηθούμενοι) γενναίως αὐτῷ ἀντιβησόμεθα, καὶ τὴν ματαιότητα αὐτοῦ σὺν θεῷ συντριβόμεν. Διὸ πέμποις τὰ γραμματικά, ὡς ἔφη, καὶ μηδὲν φοβήθητι· καταπεφρόνηται ἤδη ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν ὀρθῶ φρονούντων πάντων. Ἄλλ' ἔρρωσο, τιμία κεφαλῇ: καὶ μακροτάτῃ ἀποκρισεί εὐφρηγόν με (οὕτω). Ἄσπασαι ὑπὲρ ἐμοῦ τοὺς μαθητάς σου: καὶ ποιήσον τινὰς αὐτῶν ἢ πρὸς ἐμὲ ἢ πρὸς τοὺς μου φιλέλληνας μαθητάς (τὸν ἀριθμὸν περὶ ρ' ὄντας.) γράφειν καὶ βεβαιοῦν αὐτοὺς ἐν τῇ σοφωτάτῃ τῶν ἑλληνικῶν σπουδῆ.

Τυβίγγηθεν, τῇ λ' μηνὸς Νοεμβρίου αἴψου·

ἔσπευσμένως

ὁ σὸς **Μαρτίνος ὁ Κρούσιος**

τῆς Τυβιγγίδος Ἀκαδημίας διδάσκαλος

Inclusi o[mn]nes has 3 Ep[isto]las uni in volucro, cui inscripsi: Τῷ σοφίᾳ καὶ τιμῇ διαφέροντι ἀνδρὶ, κ^ο Θεοδοσίῳ τῷ Ζυγομαλᾷ, τῆς μεγάλης τῶν Χριστιανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πατριαρχικῷ πρωτονοταρίῳ, εὐτυχῶς δοθείῃ.

εἰς Κωνσταντινούπολιν

1. Ἐν τῇ δεξιᾷ ὡς ὁ Κρούσιος: «*Νικόδημος ὁ Φρισχλίνος* γραμματικομάστιξ: ᾧ θεὸς μετόνοιαν ἐνείει» Ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σημειοῦται «*καινοτομητής*». Ὁ Νικόδημος Frischlin (1517—1590) εἶναι ὁ κατὰ τὸ σύστημα τῶν χρόνων τούτων *Βατράχος*, ὁ ἀχάριστος αὐτῷ, ὡς λέγει, ὁ δεινότετος ψεύδεται καὶ διαβάλλειν». Ὁ Κρούσιος, ὑποτρέμει μὴ ὁ *Φρισχλίνος* ὁ καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συνάδελφος αὐτοῦ γενόμενος γράψῃ τι κατ' αὐτοῦ εἰς ΚΠολιν καὶ συκοφαντήσῃ αὐτόν· διὸ ὁ Κρούσιος γράφει εἰς φίλους ἐμπίστους «ἀλλὰ τινὲς φίλοι προσποιούμενοι εἶναι, *φρισχλινίζουσι* Satis. Πρβλ. καὶ *Μυστακίδου*: Germanograeca, σ. 65.

() Τὸ χειρόγραφον: *ἡμεῖς*.

Ἐπίμετρον (§ 11)

§ 13. Ἀπὸ σκοποῦ μετέγραφα τὸ ἄνωθι ἐν τῇ 5 § ἀπόσπασμα ἐκ τῆς *Turcograecia* ἵνα προβίλω γεννηθεῖσαν ἀπορίαν μου περὶ τὴν ἐξηγήσιν τῆς φράσεως καὶ δὴ τῆς λέξεως «*διάβασις*». Τί ἐννοεῖται διὰ ταύτης, ὡς τίθεται μάλιστα ἐν ὅλῃ τῇ φράσει. Νοεῖται ἢ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν τότε ὀμιλουμένην *κοινήν* μετατροπῇ, διότι πρόκειται περὶ βιβλίων καὶ περὶ γλώτσης—[τῆς σημερινῆς τῆς ἐκβαρβαρωθείσης ἐπεθύμησα—σ. 457] ἢ περὶ *πολιτικῆς ἱστορίας*, ὡς ἐν τῇ κατέναντι λατινικῇ μεταφράσει ἐξηγεῖται: *de transitu (Turcarum in Europa) τῆς διαβάσεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην*; Ἡ τῇ αἰτήσει τοῦ Κρουσίου συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου *Πολιτικῆ Ἱστορία*, καὶ ἐν τῇ *Turcograecia* δημοσιευθεῖσα (σ. 1—43) καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἐκδόσεως τῆς *Βόννης* καλεῖται *ἱστορικὸν νέον* περιλαμβάνει τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1391 μέχρι 1578 μ.Χ. ὅτε καὶ ὑπογράφεται. Ἄλλ' ἢ ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην *διάβασις* ἐγένετο πολλῶ πρότερον, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1356—57, ἐὰν ὁ λόγος περὶ *διαβάσεως*.

«*Νέον Ἱστορικόν*» γίνεται μνεῖα ὁμοίως ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Θεοδοσίου πρὸς τὸν Κρούσιον, ἣς δημοσιεύεται ἐπίσης ἐν τῇ *Turcograecia* (σ. 73—98) χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ ΚΠόλεως τῇ 7ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1581.

Ἐπίσης ἐν μακροῦ ἰδιογράφῳ ἐπιστολῇ τοῦ Θεοδοσίου πρὸς τὸν Γερλάχιον ἣς ἐν Στουτγάρδῃ δημοσιεύεται ἡ δημοσιεύθη δὲ δι' ἔμου ὑπὸ τοῦ Legrand, ἀναφέρεται «ἐγὼ συγγράφω *νέον ἱστορικὸν* ἐκ πολλῶν ἐρανιζόμενος καὶ ἀκούων καὶ ὅτε τελειώσω καὶ τοῖς φίλοις » ὑμῖν κοινώσω».

§ 14. Ἡ ἐπιστολὴ χρονολογεῖται ἀπὸ ΚΠόλεως κατὰ τὴν *πρώτην* Μαρτίου τοῦ 1581. εἶναι δὴλα δὴ γεγραμμένη *ἕνα* μῆνα πρὸ τῆς δημοσιευομένης ἐν τῇ *Turcograecia* (σ. 98) ².

Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐπισυνάπτω ἐνταῦθα *ἀνέκδοτον* μέρος *ἐκδιδομένης* ἔκτενοῦς τοῦ Κρουσίου ἐπιστολῆς, ἐν ἣ ἤδη φέρονται.

1. Cod. hist. ἐν τῇ Landes Bibliothek n° 601 fol. φ. 5—6. Legrand E: Notice biog: sur «Zygomalas, Paris. 1899 σ. 167.

2. Ἐκφράζω ἀπορίαν μου διατὶ ὁ αἰμνηστὸς *Σάθας*, ὁ ἐν τῇ «*Νεοελ. (Ἰ. Φιλολογία* (σ. 184) τὸ *Νέον ἱστορικὸν* ἀναφέρων καὶ τὸ τοῦ Κρουσίου χειρόγραφο ὅτι ἐν Τυβίγγῃ ἀπόκειται δεικνύων δὲν ἔλαβε τὸν κόπον ἵνα καὶ τὴν μικρὰν ἀλλ' ἐν πολλοῖς μεγάλῃ Τυβίγγῃν ἐπισκεφθῇ, ἀφοῦ ἐν Εὐρώπῃ τακτικῶς ἔμνε, συνειργάσθη δε πῶς καὶ μετὰ τοῦ Legrand κατ' ἀρχάς.

«*Ἐπει δὲ σφόδρα πενίαν τὴν αὐτόθι ὀδύρη, οὐ διστάζω μὴ οὐ συμφέρειν ἂν εἰ τῷ λαμπροτάτῳ ἡγεμόνι ἡμῶν τὴν περὶ διαβάσεως, ἧς μέμνησαι (ἄρα τῆς τῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην καὶ ὧν ἐν αὐτῇ διεπράξαντο;) ἱστορίαν προσφωνῶν πέμψεις.* Ἐγγωκεν ὁδε ἡδὴ ὑμᾶς, ἐξ ὧν ἐμοὶ ἐπεστάλκατε, ὁ εὐσεβῆς καὶ δίκαιος καὶ εὖ πεπαιδευμένος ἦρως.»

Ἐγγοεῖ τὸν πρίγκιπα τῆς Βυρτεμβέργης 1.

§ 15: Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν ἑτέρῳ ἐπιστολῇ τοῦ Κρουσίου πρὸς τὸν Ζυγομαλᾶν, ἐπιστολῇ *ἀνεκδότῳ* κεχρονησμένη τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 1577, ἧς γίνεται μνεία ἐν τῇ *Turcogaecia* (σ. 500, ἀλλ' ὑπὸ ἡμερ. Μαρτίου) ἀναγινώσκω: «...Σὺ δέ, φιλιτάτη κεφαλή, θάρσει ὡς πάν-
» τως μισθὸν τῶν σου πόνων οὐκ εἰς μακρὰν ἐντεῦθεν ἀποληφόμε-
» νος. Πλὴν ἀλλὰ (ὅπως σοὶ ἐν ἀπορρήτοις σημειῶν) οὐ μικρὰ συν-
» ενέγκειεν ἂν εἰ αὐτοχειρὶ τε τῷ ἡμῶν φιλοχρίστῳ ἄρχοντι ἐπιστεί-
» λειας (εἶθε τὴν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώ-
» σεως τῆς μεγαλουπόλεως ὑμῶν ἱστορίαν ἐξακριβωθεῖσαν) ὑπὲρ τοῦ
» λήψεσθαί τινα ἐκ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ πρὸς τὰς σὰς ὑστερήσεις
» παραμυθίαν. Ὅσα δὲ ὑμεῖς ἑλληνιστὶ γράφετε, [*προστίθῃσιν δ*
» *καλὸς καὶ ἀληθῆς φίλος Κρουσίος*], αὐτὸς μοι ρωμαῖστὶ μετα-
» βάλλειν προσπέμπει πάντα. Καὶ τούτων μὲν ἄλις...»².

Καὶ ἐμοὶ τῶν ἄνω ἄλις 3.

B

§ 16. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον τοῦ *Ο. Π.* καὶ πλήρες δὲν ἔχει εἰς τὸ τέλος σῆμα τε τυπογραφικὸν ὅτι δέ, *μετὰ δεκαετίαν* ὄλην, ἦτοι τῷ 1588, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐσημείωσα ἐξεδόθη αὐ-
θις ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην:

Πολίτευμα Οὐράνιον, ἦτοι Κατηχητικαὶ Ὅμιλῖαι: ἔτι τῶν κορυ-
φαίων τριῶν τοῦ ἔτους ἐορτῶν ὁμιλῖαι.

Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου ἐκδότος.

Civitas Coclestis, seu catecheticae conciones: item trium

1. *Turcogaecia* σ. 431.

2. *Diarium*, I σ. 454 κ.έ.

3. Καλὸν πρὸς τοῦτους ἴν' ἀναγνωσθῶσιν οἰκεῖται σελίδες τῆς περὶ «Θεο-
δοσίου Ζυγομαλᾶ» μονογραφικῆς μελέτης τοῦ ἔλλογιμωτάτου καθηγητοῦ τοῦ
Πανεπιστημίου κ. *Κ. Δυοβουνιώτου* ἰδίως αἱ σ: 21-23 τῶν ἰδιαιτέρων ἐξ
ἀνατυπώσεως ἐκ τῆς «Θεολογίας» 1923.

summorum anniversarium Festorum conciones aliquot de-
 uigie Orationes et Epistolae à Martino Crusio editae. Tybingae,
 apud Ceorgium Gruppenbachium, anno 1588. 40 σ. 698.

Ἐν τῇ μὴ ἠριθυμημένη 699 σελίδι ἐν πλαισίῳ ἢ εἰκῶν τοῦ Κρου-
 σίου, ἐν ἣ κεχάραται : «Μαρτίνος ὁ Κρούσιος ἐν Τυβίγγῃ διδάσκα-
 λος ἔτει ἤλικ : NB, 1578.» [Βιβλ : Τυβ : = Gi 360].

Μέχρι μὲν τῆς 206 σελίδος τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄνωθι πρώτου
 βιβλίου [πρώτης ἐκδόσεως μικρᾶς] ἐπαναλαμβάνεται. Ἀπὸ τῆς 207—
 466 ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ τρεῖς Λόγοι περὶ Γεννήσεως Χριστοῦ,
 εἰς τὸ πάθος Χριστοῦ καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, σελ. 466 469 κατέχει
 ἐπιγράμμα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ εἰς τὸν μακαρίτην κύριον Θεοδώ-
 ρητον τὸν Σνέπριον ¹. Τὸ δὲ Γ'. (III) μέρος τοῦ βιβλίου ἔχει τίτλον
 ἰδιαίτερον.

— Martini Crusii Graeci et Latini in Tybingensi
 Academia professoris, scholasticae Orationes tres κλ. κλ. αἴτινες
 κατέχουσι τὰς σελ. 470-531.

Ἀπὸ τῆς 531 σελίδος ὑπὸ ἴδιον πάλιν τίτλον ἐν συνεχείᾳ ὁμῶς τῆς
 σελιδώσεως : «Aliquot Utiles||Conciones Graece et latine ab eodem
 Martino Crusio conscriptae». Εἶναι ἠθικοὶ καὶ θερησκευτικοὶ λόγοι,
 π. χ. de conjugio et de Conjugibus [ὁ Κρ : ἦτο τρίγαμος], de prepa-
 ratione ad mortem κ. τ. τ. καὶ Item Desputatio de Religione po-
 stra vera : continens τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους una cum opposi-
 tione et rejectione plurium Haeresium. Denique aliquot Epi-
 stolae.—531—698.

Ἄλλ' ὁμῶς ἀπὸ τῆς σελ : 676 καὶ ἐξῆς εὔρηνται «De Statu re-
 centi ecclesiae Graecae in urbe Gonstantinopoli» καὶ πρώτη ἐπι-
 στολὴ τοῦ Ἰωάννου Δεουγκλαβίου, τοῦ κατὰ Κρούσιον Λεοντανύ-
 χου, πρὸς τὸν Κρούσιον διαβιβάζοντος τὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ
 ἐκ Κ)πόλεως ἐπιδοθέντα αὐτῷ γράμματα τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά ².

1. Theodoricus Snerpius, (Schnepf). 1525—1586. Ἡ ἐν σ. 468 τοῦ συγ-
 γράμματος λεπτομερῆς ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ σημείωσις περὶ τοῦ θεολόγου
 τούτου ἐλήφθη ἀρὰ γε ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ λαμπρᾷ Allg : Deutsche Biographie :

Ἦρα καὶ Germa n o g r : σ. 314. Περὶ τούτου καὶ τῶν δύο ἐπὶ σπα-
 νίας ἀρεταῖς φημιζομένων συζύγων αὐτοῦ ἔχει ὁ Weltermayer ἐν τῷ ἄνωθι
 μνημονευσθέντι βρωφ • Grabdenkmäler... St Georg in Tübingen σχετικὰ.

2. Ὁ Ἰωάννης Δεουγκλαβίος (Loewenklaue) φιλόλογος, ἱστορικός, νομι-
 κὸς σπουδαιότατος † ἐν Βιέννῃ 1593.

Ἐτῇ 4η Φεβρουαρίου 1585, γράφει ὁ Θεοδόσιος μνήμης χάρις «ἦλθεν εἰς
 «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» Τόμ. Η'

«All Excellent: Signore, mio molto honorando, il Signor Martinino Crusio, Dottor della lingua Graeca et Latina nello studio famoso di Tubinga... *Εἶ πρόπτειν.*

”*Αρχ.* Ἴδού σοι, φίλτατε Κρούσιε, τὰ γράμματα τοῦ κοινοῦ φίλου *Θεοδοσίου* τοῦ Ζυγομαλά, τοῦ πρωτονοταρίου τῆς μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἅπερ αὐτός μοι πρὸ πέντε μηνῶν ἔδωκεν εἰς χεῖρας δεόμενος ἀσφαλῶς σοι πέμπειν αὐτά. Spero. che havarano buon ricapito κλπ.

Ἡ ἐκ τῆς ἀναδημοσιεύσεως ἐκ τοῦ ἐντύπου ἐπιστολὴ αὕτη εὗρηται ὡς ἀνεῦρον τελευταῖον, ἐν τοῖς περιπύστοις *Diariis* τοῦ Κρουσίου¹ χρονολογεῖται δ' ἐκ Βιέννης τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1585 ἢ κατὰ τὴν ἐν τῷ περιθωρίῳ τοῦ χειρογράφου σελίδος ἰδιόγραφον σημείωσιν τοῦ Κρουσίου τῇ 30 Aug. [ἔνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ *Ἡμερολογίου*, δέκα ἡμερῶν] τοῦ ἔτους τούτου². Αὕτη ἐν τέλει ὀλίγον τι παραλλάσσει ἔχει δὲ ὠδε.—Ἐάν ἤ... ἵνα γράψης dal suddito Sign. Protonotario... θὰ εὗρης *τρόπον* «di mandargliela sicuramente. Il sig^r Dio mantenga et felicità l' honorata persona di U. S. alla quale di buon cuore mi profero et raccomandando. De Vienna ali 9 di Settenbre 1585³.

»τὴν ἐμὴν οἰκίαν ὁ εὐγενέστατος καὶ λογιάτατος ἀνὴρ Ἰωάννης ὁ Λεοντόνυχος καὶ ἀδεξάμην ὡς φίλον ἄξιον καὶ σπουδαῖον». Τούτῳ εὐκαιρίας τυχὼν ὁ Θεοδόσιος ἐνεχείρησεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κρούσιον, ἣν ὁ Κρ : δημοσιεύει, ἐγὼ δὲ *ἀνεδημοσίευσσα* ἐν τῇ Revue d. E. Grecque (1898) πρὸς τὸν Κρούσιον ἐπιστολὴν τοῦ Λεονκλαβίου ταύτην ἰταλιστὶ γεγραμμένην, διότι ποῦ ἦτο δυνατόν ἵνα σκεφθῆ τις ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐκρύπτετο αὕτη, βιβλίῳ λίαν δυσσευρέτῳ.

Ἡ οἰκία τοῦ Θεοδοσίου ἔκειτο παρὰ τὸ Πατριαρχεῖον, ἦτοι παρὰ τὴν *Παρμακάριστον* (Φετχιέ Τζαμί)—παρ' αὐτοῦ ἠγόρασε τὸν *Κεδρητὸν* ὁ *Λεοντόνυχος*. Σημειωθῆτω μοι ἐνταῦθα ὅτι τὸ ὄνομα κατὰ τὴν τῶν χρόνων τούτων εὐγενῆ συνήθειαν ἀπήντησα ἡδὴ *ἐξηλληνισμένον* ἐν *ἑλληνιστὶ* ἐπιγράματι αὐτοῦ (Leontonychus λατ :) ἀπερωμένῳ τῷ Κρούσιῳ ἐν τῇ 124ῃ σ. ὅσον σπανίου τόσον καὶ περιέργου πονήματος τοῦ Κρουσίου ὑπὸ τὸν τίτλον : M. Crusio Scholia in poemata et Orationes suas. Βασιλεῖα, Θ'. per.. Oporinum 1567... σ. 127 4° (Βιβλ. Τυβ: Δ. Κ. Ι. 2.)

1. *Diaria*, III σ. 326—328.

2. Ὅρα : *φωτοτυπίαν*.

3. *Αὐτόθι*.

Ἡ Κρούσιος ἐν τῇ 326ῃ σελίδι σημειοῦται : Litterae Viennâ et Constantinopoli Joannis Lewenclaii. jam nobilitati ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ὡφ' Scripta est 9 Septemb. Vianna [15]85 Ego vero Tybinga accepi 11 Dec. et 16 Dec. [15]85 ei rescripsi.

328.

di mandoraglie sicilia...
...
di v. S. alla quale ho fatto...
profeta... De Vienna
al g. di settembre 1585.

329
328

Al comando di v. S.
Giouanni Lanuchino

78.

II. ^{in ordine} ~~Κυρία~~ ^{Κυρία} ~~Μαριαν~~ ^{Μαριαν} ~~Κυρία~~ ^{Κυρία} ~~δοξολογία~~ ^{δοξολογία} ~~+~~ ⁺ ~~θεοδόξιος~~ ^{θεοδόξιος} ~~πῶ~~ ^{πῶ} ~~δοξολογία~~ ^{δοξολογία} ~~ἐν~~ ^{ἐν} ~~πῶ~~ ^{πῶ} ~~χαίρειν.~~ ^{χαίρειν.}

καὶ τρεῖς μῆνες ἔβη ἐν τῷ...
... φιλοσφαιρισμῶν...
... τῶν βενετῶν...
... φιλοσοφίας...
... γραμματικῶν...
... ἀρχαίων...
... ἀξιολογίας...
... ἔχουσιν...
... ἀποκαταστήσει...

Cod. Tub. Mh 466.

Ὁ Κρούσιος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Θεοδοσίου τὴν διὰ τοῦ Λεουγκλαβίου διαπεμφθεῖσαν ἔλαβε μόλις τῇ 11 Δεκεμβρίου.

§ 17. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ βιενναίου λογίου ἀκολουθεῖ ἐν τῷ ἐντύπῳ (Ο. Πολιτεύματι) καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τοῦ Θεοδοσίου. Ταύτην διὰ τε τὸ ἀπρόσιτον τοῦ βιβλίου καὶ δὴ διὰ τὸ ἀνύποπτον ὅτι τοιαύτη μάλιστα διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν σπουδαιοτάτας ἀνακοινώσεις ἐνέχουσα ἐπιστολὴ ἐν αὐτῇ κρύπτεται ἔσπευσα πρὸ τριακονταετίας ἔτι ἵνα κοινὴν καταστήσω διὰ τῆς *Revue d. E. Grecques* ¹. Σήμερον ὁμως ἀδιαμφισβήτητον ὑποχρέωσίν μου θεωρῶ ἵνα **αὐτοῦσιον** ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου τοῦ Κρουσίου εἰς τοὺς φίλους τῆς ἡμετέρας πατριαρχικῆς Ἱστορίας παραδῶσω, ἀφοῦ τελευταῖον ἀνεῦρον αὐτὴν πληρεστέραν ἐν τοῖς *Diariis* ². Ἀναδημοσιεύω δὲ ταύτην οὐ μόνον **διὰ τὴν ἀνακίνησιν** τοῦ σπουδαίου περιεχομένου, ὅπερ πρόχειρον οὕτωςεν γνωστοτάτῳ ἑλληνικῷ περιοδικῷ μένει, ἀλλὰ καὶ **διὰ τὴν συμπλήρωσιν** τὴν ἐκ τοῦ χειρογράφου. Εὐτυχῆς δὲ σύμπτωσις ὅτι τὸ τέλος τῆς μᾶς ἐπιστολῆς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς συμπληρουμένης, τῆς ἄλλης, εὔρηται ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, ἧς πανομοιότυπον ἐπισυναπτεται ἐν φωτοτυπίᾳ.

Ἡ ἐπιστολὴ φέρει χρονολογίαν τῆς αἰς Μαρτίου τοῦ *αφπε'* ἀπὸ ΚΠόλεως, ἔχει δὲ ὧδε :

Τῷ σοφωτάτῳ κυρίῳ Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ δοθεῖη

† Θεοδοσίος κυρίῳ σοφωτάτῳ Μαρτίνῳ Κρουσίῳ

ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ πρὸ μηνὸς ἦδη ἐνός ἔγραφα πρὸς σέ, τὰ φιλικὰ συνομιλήσας σοι φίλτατε, πέμψας διὰ τῆς Βενετίας πρὸς ἱερώτατον Φιλαδελφείας τὴν ἐπιστολὴν, ὡς ὑπέθεον. Καὶ νῦν γραμματοκομιστοῦ τυχὼν, ἀνδρὸς σπουδαίου, πρὸ χρόνων σοι γνωστοῦ, γράφειν ἔρχομαι. Γνωρίζω σοι οὖν, ὅτι πολλῆς ἀξιώσεως παρὰ παντὸς τοῦ γένους σχεδὸν γεγονυίας, διὰ τὸν ἀγιώτατον κύριον Ἰερεμίαν, λυθῆναι μὲν τῆς ἐξουρίας, ἀποκαταστήναι δὲ τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ ὅλως οὐκ ἔνευσεν ὁ κρατῶν· τὸ δ' ἀληθὲς αἴτιον οὐδεὶς οἶδε κυρίως θρυλλομένων τινῶν. Εὐαγγελίζομαι δὲ σοι, ὅτι εἰ καὶ οὐκ εἰσηκούσθημεν δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἦδη ἐνιαυτὸν οὐ καλῶς προστάντα τῆς Ἐκκλησίας Παχώμιον τὸν Λέσβιον, ἀνδρα πανοῦργον καὶ λυπήσαντα πολλοὺς, εἰσηκούσθημεν. Καὶ ἐξώσθη μὲν αὐτός, ὡς οὐ διὰ τῆς θύρας εἰσελθὼν, ἀλλ' ἐπιβατικῶς, καὶ βία τινί, οὕτω τότε καλέσαντος τοῦ καιροῦ. Ψῆφος δὲ συνοδικῆ ἐξελέγη διὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὁ πανιερώ-

1. R. E. Gr. 1898 σ. 293, ἡ 15 τῶν ἰδιαιτέρων.

2. *Diarium III*, σ. 328—331. Codex Mh 466. Πανομοιότυπον σελίδος 328ης.

τατος μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως κύριος Θεόληπτος, ἀνὴρ σπουδαῖος καὶ ὑπὲρ τὰ 15 ἔτη καλῶς ποιμάνας τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει καὶ δείξας πολλὰ προτερήματα τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ γνώμης.

Πέμψω σοι καὶ μετὰ τῶν ἐγχειρισάντων μοι τὴν Θεολογικὴν Ἐπιτομὴν καὶ τὰς κοινὰς ἀποκρίσεις, ἐπιστολάς πολλῶν ἡμετέρων, ὡς ἀξιοῖς, καὶ εἴτι ἄλλο ἀκοῆς ἄξιον, γράφω σοι τὰ φιλικὰ διηγούμενος.

Τὸν σοφώτατον κύριον Στέφανον Γερλάχιον φίλτατον ἐκ ψυχῆς ὄντα ἐμὸν, προσαγορεύω διακαῶς, ὁμοίως καὶ κύριον λογιώτατον Σολομώντα καὶ τοὺς λοιποὺς γνωστούς καὶ φίλους, εἴ τιες εἰσι.

1 Ἐν τῇ νῦν συνόδῳ διὰ τὴν πατριάρχου [πατριαρχείου (;)] κατάστασιν συνῆλθον μὲν καὶ ἄλλοι μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι ἡγούμενοί τε καὶ ἱερομόναχοι, πρωτοσύγκελλοι, σύγκελλοι καὶ ἄλλοι τοῦ κλήρου ἀπὸ δύσεως πάσης, Ἀνατολῆς, Πόντου Εὐξείνου, Ἑλλησπόντου, Αἰγαίου, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ οἱ ἀγιώτατοι πατριάρχαι, ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τε τοῦ Σινᾶ ὄρους, τοῦ Σαββᾶ (οὕτω) καὶ λοιπῶν ἐκεῖ μοναστηρίων. Ἐφθασε δὲ καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ὁ σὸς φίλος, καὶ Ματθαῖος ὁ τοῦτου ἀδελφὸς 2 καὶ ὁ κύριος Συμεών, ὁ Ἀθηνῶν Νικάνωρ καὶ ἄλλοι, οἳ καὶ εὐχονται σοι παρὰ Θεοῦ τὰ ἀγαθὰ καὶ προσαγορευοσὶ καὶ σὲ τε καὶ κύριον Στέφανον καὶ Σολομῶντα 3, ὧν δὴ καὶ ἄλλων, τὰς τε ἐπιστολάς σου ἔδειξα καὶ ἃ βιβλία καὶ γενήσεται τις ἀποκρίσεις φιλικῶς, πλὴν ἐμφαντικῆ τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἐρρωσο.

Μαρτίου α', αἴφε', ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως
ὁ σὸς ὄλος Θεοδόσιος πρωτονοτάριος

§ 18. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐν τῷ ἐντύπῳ ἔπεται ἑτέρα ἀπὸ Βιέννης, *μητροπόλεως τοῦ Ὄστριχίου*, κεχρονησμένη τῇ κῆ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου secondo il stilo puono (=κατὰ τὸ νέον Ἡμερολόγιον) τοῦ Lewenklaw ὅστις ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ προστίθησι τὰ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ—*hormaî passato quaranta cinque anni*.

Ταύτην ἐδημοσίευσά ἤδη ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ *Revue D. E. G.* 4 Εἶτα δὲ ἀμέσως ὑπῆρχεν ἐν ἐντύπῳ μικρὰ ἐπιστολὴ τοῦ Μαργουνίου πρὸς τὸν Κρούσιον *Ἐνετίηθεν, κατὰ τὸ ἀφπζ' ἔτος*. Ταύτην εἶχον στείλει ἐν καιρῷ εἰς τὸν μακαρίτην *Legrand*, ἀγνωῶ ἤμως ἐὰν ἐδημοσιεύθη ποῦ. Δυστυχῶς ἀντίγραφον δὲν ἐκράτησα 5.

1. Ἐν τῇ ἀριστερᾷ ᾧα τῆς σελίδος ταύτης (330) σημειοῦται ὁ Κρούσιος «ὄλως θαυμάζω τὴν σιωπὴν τῶν φιλάτων ἀμφοτέρων» εἴ τι δὲ τυχὸν ἐλύπησα, ὡς μὴ γινώσκων, γράφοις».

Τὰ ἐν τῇ § ταύτῃ πρόσωπα γνωστά.

2. Ἐν τῇ ᾧα ὁ Κρούσιος «Mctrophanes et Mathaeus».

3. Εἶναι ὁ Στέφανος Γερλάχιος καὶ Σολομῶν ὁ Σιωπικός.

4. R. E. G. 1898, σ. 294 ἢ 16 τῶν ἰδιαιτέρων.

5. Παρέχω τὴν σημείωσιν ταύτην, διότι ἐλπίζω ὅτι ἡμέραν τινὰ—εὐχομαι τοῦτο ἀπὸ καρδίας, ἀναφανήσεται ἀνὴρ κατάλληλος καὶ ἐν τοιαύταις ἐργα-

§ 19. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη εἰς *χίλια ἀντίτυπα*, ὡς συνήθως καὶ τὰ ἄλλα ὀγκώδη αὐτοῦ ἔργα, καὶ διεδόθη τάχιστα. Τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ μνημόσκειται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ *πρώτῃ* ἐκ Τυβίγγης πρὸς τὸν ἦδη ἐν ΚΠόλει ἐγκαταστάντα ἐφημέριον τῆς γερμανικῆς πρεσβείας Σολομώντα Schweiger, λατινιστὶ ἐκτενεῖ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἐν ἣ τῇ ἀληθεῖα διαπορεῖται τις ἀναμετρῶν τὰ τόσα αὐτοῦ ἐρωτήματα, ὧν τὴν λύσιν παρακαλεῖ. (Ἐπιστολὴ 13 Ἀπριλίου 1579—*Diarium*, II). Ἄλλον Γερλάχιον θεωρεῖ, καὶ καλεῖ ἵνα μιμηθῇ τὸν προκάτοχον αὐτοῦ: *Κεντεῖ μου ἢ ἑλληνομανία* γράφει καὶ «μὲ παρηγορεῖ ἢ σὴ καλογαθία ἢ ὀσὴ προθυμία περὶ ἧς θαυμάσια εἶπέ μοι ὁ Γερλάχιος... Σοὶ στέλλω, ὀδύ ἀντίτυπα Τοῦ μου *Οὐρανίου Πολιτεύματος* (οὐτω); ὧν ἐν δι-ὀδεις τῷ κ Πατριάρχῃ, τὸ δ' ἕτερον δύνασαι ἵνα σὺ κρατήσης. Οὐχ' ὤητιον δύνασαι καὶ εἰς ἄλλον τινα ἵνα δωρήσης, ὃν νομίσης ἄξιον ἄλλοτε σοὶ στέλλω περισσότερα, τώρα δὲν δύναμαι».

Ἐν τέλει ἐξαιτεῖται παρὰ τοῦ Σβάιγγερ: «*σημειώσαί μοι τὴν περὶ τούτου κηρίον τῶν Ἑλλήνων*» Ταύτην πάντοτε, ὡς γνωστόν, περὶ πολλοῦ ποιεῖται.

Ἐν *ἀνεκδότῳ* δ' ἐπιστολῇ τοῦ Κρουσίου πρὸς Ζυγομαλῶν κεχρο-νισμένη τῇ *ιγ'* Ἀπριλίου, ἔτει τῆς σωτηρίας *αφοθ'*, «ἔσπευσμένως» ἀγγέλονται τάδε: Ὁράσεις παρὰ τῷ κυρίῳ *Σουεϊκκήρω* βιβλίον, οὗ ἐπιγραφὴ *Πολίτευμα Οὐράνιον*: ἐφ' οὗ τέλει ἐστὶν ἀπόσπασμα τῆς πρώτης σου πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς καὶ ἐπιστολῆς τοῦ κυρίου Συμεῶνος περὶ τῆς σήμερον τῶν Ἀθηνῶν πόλεως διηγουμένου καὶ ὅλως οὐδὲν

οἰσὶς κατηρτισμένοις ἵνα περιυναγάγῃ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Μαργουνίου ἐκδεδομένας τε καὶ ἀνεκδότους ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπεξεργασμένας. Γράφων ἐκ Καισαρείας κατὰ τὸ 1892 ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τοῦ πολλοῦ *Κόντου*—περὶ Μαργουνίου—ἐτόλμων τότε ἵνα ἐπαναλάβω τὸ τοῦ ἀξιοσεβάστου ἐκείνου *Ἰωάννου τοῦ Σακελλίου* ἐν τῷ *Δελτίῳ* τῆς I. E. Ἑταιρείας τ. Α, 75 περὶ τοιούτων μελετῶν τῶν μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνων: «Πάνυ εὐάριθμοι ἵνα μὴ εἶπω οὐδένες καὶ τοῖς *δακτύλοις*, τὸ τοῦ κοινοῦ λογίου μετρούμενοι εἰσὶν οἱ ἐνδιατριβόντες. Εἰ δέ τις πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀμαρτίζουσαν νεολοίαν ἀποβλέψειεν . . . βαρυσάλπις καὶ δύσελπις ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον ἀπ' αὐτῆς» οἱ πλείστοι γὰρ αὐτῶν ἐν οὐδενὶ τὰ πάτρια τιθέμενοι κατασπατεύουσι τὸ τοῦ χρόνου πολυτιμώτατον χρῆμα εἰς πᾶν ὅ,τι ὀθνεῖον καὶ ἔκφυλον, οἰοεὶ ἀπόστροφοὶ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος ἐκ τῶν πατρῶων ἀρετῶν ἀπόκληροι τυγχάνοντες». [*Κόντου* 25ετηρῆς, 1893 σ. 153].

Ἐάν ἔξη κατὰ τοὺς σημερινούς χρόνους ὁ μακαρίτης, τί ἂν ἔλεγε;

Ἄλλ' ἔστω εὐρέθῃ ὁ ἀνὴρ, τίς ὁ τὰς δαπάνας τῆς τυπώσεως τοιούτων ἔργων ἀναδεξόμενος, τίνες δὲ καὶ πόσοι οἱ τοιούτων ἔργων ἀγορασταί;

» ὑμᾶς βλέπτον ἂν περιέχον. Τούτου τοῦ βιβλιαρίου χίλια ἰσότυπα
 » ἐκτετυπωμένα νυν, πανταχοῦ τῆς Γερμανίας καὶ ἴως ἀλλοῦσε, τῇ
 νῦν ἐν Φραγκοφορδία πανηγύρει τῇ ἐμπορικῇ διασπαρήσονται· ἀγάπη
 γὰρ ἡμῶν ἐγὼ προαχθεὶς, ὑμᾶς πολλοῖς ἐπιθυμῶ ποιεῖν γνωρίζους,
 » ὥστε εὖνοεῖτε τῷ μου ἐπιχειρήματι»¹.

Γ

§ 20. Ἐν τῇ 538η σελίδι τοῦ τελευταίου τόμου—VIII—τοῦ
 «*Ημερολογίου*» (*Diarium* Mh 466) ἐν τῇ *μῆ καὶ μόνῃ* ἐπιστολῇ ἣτις
 ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ, τῷ τοῦ 1600 κ. ἔ. ἀπομνημονεύματα περιέχοντι
 ἀπαντᾷ *ἑλληνιστὶ* ἐνδιαφέρουσα κεχροτισμένη κατὰ τὴν 31 Μαΐου τοῦ
αχδ ἔτους ἐκ Τυβίγγης ἀπευθυνομένη δὲ πρὸς τὸν δσιώτατον κ. *Γα-*
βριηλ Φιλαδελφείας εἰς Βενετιάν μεταξὺ ἄλλων ὁ Κρουσίος μεμνή-
 » σκεται ὅτι «*διδάσκει* ἔτι ἐν τῇ ὑψηλῇ τῆς Τυβίγγης Ἀκαδημίᾳ, καί-
 » περ σχεδὸν τὴν ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὧν» καὶ ἀγγέλλει.

» Πρὸ ἐνιαυτοῦ τυπωθέντες ἐξῆλθον παρ' ἐμοῦ *δ'* τόμοι, τοῦ
 » πρώτου μήκους, τῶν δι' ὅλου ἐκάστου ἔτους εὐαγγελίων καὶ ἐπι-
 » στολῶν κυριακῶν, ἐν ἀμφοτέροα γλώσση ἀντιπροσώπως. Ὅνομα τῷ
 » ἔργῳ παντί, *Στέφανος ἐνιαυτοῦ*. Εὐρίσκονται δὲ πολλὰ αὐτοῦ ἴσα
 » ἐν *Φραγκοφορδία*, εἰς ἣν πόλιν, ἐκάστου ἔτους βιβλιοπῶλαι ἐξ
 » Ἐνετῶν πορεύονται».

Ὁ τίτλος τοῦ λαμπροῦ καὶ διὰ τοὺς ἱεροκήρυκας χρησίμου τούτου
 βιβλίου, οὗ πρὸ ἐτῶν τριάκοντα ἐμνημόνευσα² καὶ τὸ περιεχόμενον ἐν
 τῇ πανεπιστημακῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς γηραιᾶς Τυβίγγης ἐπ' ὀλίγον ἐξή-
 τασα (ἴπ' ἀρ. καὶ γρ. G i 129) ἔχει ὧδε :

Στέφανος τοῦ Ἐνιαυτοῦ τοῦτέστιν ἐξήγησις Εὐαγγελίων καὶ
 Ἐπιστολῶν τῶν δι' ὅλου τοῦ Ἐνιαυτοῦ, ἐν ταῖς Κυριακαῖς ἡμέραις
 καὶ ἑορταῖς ἐν Ἐκκλησίᾳ ἀναγιγνωσκομένων : ἐκ τῆς Τυβύγγης καὶ
 ἄλλων θεοκηρῦκων ὑπὸ

Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου

ἐν τῇ Τυβιγγαίᾳ Ἀκαδημίᾳ διδασκάλου (*τέταρσι* τόμοις συγγραφεῖσα)
 εἶτα δ' ἔπεται ὁ ἄλλος τίτλος λατινιστί :

1: Σχεδὸν αὐταῖς λέξεσιν ὁ Κρ: ἐπαναλαμβάνει διὰ τὸν τετράτομον.
Στέφανον τοῦ Ἐνιαυτοῦ περὶ τῆς ἐν Φραγκούρτῃ ἐμπορικῆς πανηγύρεως,
 «εἰς ἣν πόλιν ἐκάστου ἔτους βιβλιοπῶλαι ἐξ Ἐνετῶν πορεύονται» Ὅρα κα-
 τ' αὐτῶν § 20.

2. *Revue d. E. Gr* σ. 283 καὶ ἐν *Θεολογία* (1928) Λόγος ἀνέκδ. Ζυγο-
 μαλά.

Corona anni Hoc est explicatio

evangeliorum καὶ καθ' ἑξῆς

Vitebergae...anno 1603.

ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ εἰς μέγα σχῆμα.

Ὁ Κρούσιος γράφει ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τάδε :

Hanc adamato, Tybingensis schola clara, Coronam

Dum tibi coelestis clara corona datur

M Martinus Crusius

1603, Junii 14.

Περιορίζομαι σημειούμενος μόνον ὅτι

ὁ Βος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1602, ὡς καὶ ὁ Γος καὶ Δος, ὁ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλων ἁγίων περιέχων, ὁ πρὸ ἐκάστου θέματος καὶ τὴν ἀνάλογον ἀγιογραφίαν, (εἰκόνα) τῷ αὐτῷ ἔτει.

Καὶ ἐξεδόθη τὸ μέγα καὶ σπουδαῖον τοῦτο σύγγραμμα, τὸ 518—οὐχὶ 519 ὡς ἀλλαχοῦ ἔγραψα—Ἐξηγητικὰς Ὀμιλίας περιέχον, τὸ τὴν ἑλληνομάθειαν τοῦ Κρούσιου διαφανῶς καταδεικνῦον. Ἄλλ' ὡς γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων σημειωμάτων πολλοὺς κόπους κατέβαλεν ἵνα ἴδῃ τὸ θεάρεστον ἔργον ἔντυπον καὶ πικρίας ἐποτίσθη παρὰ τῶν ἐν Στουτγάρδῃ διότι, ὡς παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης (§ 5) παρεπονεῖτο ὅτι οὐδέποτε τὸν Στέφανόν μου Ἐνιαυτοῦ, τὴν ποστίλλην (τὸ κλεινὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ ψυχοφέλιμον, τὸ τοῖς Ἕλλησι χρησιμεῦσον ἂν πᾶσιν) ἤθελον οὔποτε βοηθείας ἢ...ἀξιῶσαι» 1.

1. Πρβλ. Μυστακίδου : Βιβλ. Σημειώματα σ 222 Ἐπετηρίδος Βυζαν. Σπουδῶν, 1929.